

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

Lucemburkové a Petr Žitavský

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Jitka Brzáková

Učitelství pro 2. stupeň ZŠ, obor Čj-Dě

Vedoucí práce: Mgr. Jiří Novotný

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 29. června 2020

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu diplomové práce, Mgr. Jiřímu Novotnému, za jeho cenné rady, připomínky a poznatky.

Obsah

Obsah	3
Úvod	5
1 Situace v českých zemích po vymření Přemyslovců	6
2 Jan Lucemburský.....	7
2.1 Nástup na český trůn.....	7
2.2 Počátky vlády.....	8
2.3 Jan Lucemburský a česká šlechta	9
2.3.1 Jan Lucemburský vs. Jindřich z Lipé	9
2.3.2 Intervence proti české šlechtě a boje o moc ve střední Evropě.....	10
2.3.3 Správcovství královny Elišky Přemyslovny.....	11
2.3.4 Boje s českou šlechtou.....	12
2.4 Janova mezinárodní politika na úkor Českého království	13
2.5 Osobnost Jana Lucemburského z pohledu historiků.....	14
4 Karel IV.	16
4.1 První roky života a formování Karlovy osobnosti.....	16
4.2 Karlova vláda v Čechách	17
5 Řád cisterciáků	21
5.1 Role cisterciáků po vymření Přemyslovců	22
6 Zbraslavský klášter	23
7 Petr Žitavský.....	25
8 Zbraslavská kronika.....	26
9 Kapitoly předcházející Janově vládě v Čechách	27
9.1 Petr Žitavský a Jindřich Korutanský.....	27
9.2 Petr Žitavský a Eliška Přemyslovna	29
9.3 Petr Žitavský a římský král, Jindřich VII. Lucemburský	30
10 Příchod Jana Lucemburského do Českého království	32
11 Počátky Janovy vlády v Čechách	33
12 Petr Žitavský a rod Lucemburků	34
13 Vláda Jana Lucemburského.....	37
13.1 Správa Petra z Aspeltu a Elišky Přemyslovny.....	37
13.2 Rozpor mezi králem a českou šlechtou.....	38

13.3	Roztržka mezi králem Janem a královnou Eliškou.....	38
13.4	Kontrast v pojetí Janovy osoby.....	39
13.5	Petrovo negativní líčení Jana Lucemburského	40
13.6	Rozpor ve vnímání Janovy osobnosti	43
14	Karel v Českém království	45
	Závěr.....	46
	Resumé	49
	Seznam literatury.....	52

Úvod

Následující stránky diplomové práce, jak už název napovídá, jsou zaměřeny v první řadě na dynastii Lucemburků, konkrétně na českého krále Jana Lucemburského a jeho prvorozeného syna Karla. Následně se práce věnuje Petru Žitavskému, třetímu opatu Zbraslavského kláštera a jednomu z autorů Zbraslavské kroniky, jejímž prostřednictvím nahlédneme na vládu již zmíněných Lucemburků v průběhu jejich panování v českých zemích.

První, teoretická část se zaměřuje na situaci v českých zemích po vymření Přemyslovců a nástup lucemburské dynastie na český trůn. Navazují kapitoly o Janu Lucemburském, o počátcích jeho vlády, bojích s českou šlechtou a v neposlední řadě o Janově mezinárodní politice. Obdobně je sestaven oddíl věnující se Karlu IV.

Jelikož je na vládu Lucemburků nahlíženo skrze Zbraslavskou kroniku, a tudíž jejího autora, další kapitoly pojednávají o Petru Žitavském, Zbraslavské kronice jako literárním díle v kontextu doby a o řádu cisterciáků a jejich zapojení při nástupu Lucemburků na český trůn.

Praktická část se zabývá analýzou a komparací zápisů Zbraslavské kroniky s moderními historickými publikacemi, konkrétně analýzou postav panovníků a proměnami v jejich zobrazení, tj. autorova očekávání a autorovy naděje vs. realita. Středem zájmu je zde blíže nahlédnout na autorovu tendenčnost vůči panující dynastii.

Hlavními zdroji pro tuto kvalifikační práci budou již výše zmíněná Zbraslavská kronika a monografie o Janu Lucemburském a Karlu IV. od Jiřího Spěváčka, a to *Král diplomat a Karel IV.*

1 Situace v českých zemích po vymření Přemyslovců

Již během vlády posledních Přemyslovců a zvláště po jejich vymření narůstal vliv české šlechty. Zmíněný vliv postupně rostl v tzv. vládu šlechtické oligarchie.¹ Ta se na jedné straně vyznačovala rozhodující mocí ve státě, udržováním státní kontinuity, reprezentací státu v podobě nejmocnějších šlechtických rodů, avšak na straně druhé se vyznačovala svojí nejednotností a podporou anarchistických bojů vůči slabším šlechtickým skupinám.

Vláda disponovala jak pozitivními, tak negativními rysy. Kvůli sílící moci šlechty se českým zemím nedostávalo reprezentativní vládnoucí vrstvy, což vedlo k destabilizaci království, a to v rovině společenské, hospodářské i politické.

Na počátku 14. století v českých zemích došlo k vytvoření pevné šlechtické oligarchie, která díky výše zmíněným rysům mohla zabezpečit suverenitu státu po smrti Václava III. a dokázala vyjednávat s tehdejším římským králem Albrechtem I. Habsburským o privilegiích Českého království v době, kdy Albrecht I. usiloval o český trůn.

Se sílícím vlivem šlechty nesouhlasilo měšťanstvo, které nebylo spokojeno s vykořisťováním, úpadkem bezpečnosti a roztržkami, které brzdily obchodní rozvoj. Zároveň protestovali proti omezujícímu vlivu šlechty, která tím bránila bohatým měšťanům a německému patriciátu podílet se na politické moci v českých zemích.

Albrechtův syn Rudolf I. působil na českém trůně v letech 1306–1307, jeho nástupce, Jindřich Korutanský, vládl do roku 1310. Ani jeden ze zmíněných panovníků nezískal u šlechty plné uznání. Vláda Jindřicha Korutanského a jeho přístup k cisterciáckým klášterům se staly důvodem k budoucím jednáním cisterciáckých opatů a české šlechty s Jindřichem VII. Lucemburským o český trůn.

¹ SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296-1346)*. Praha, 1982, s. 54.

2 Jan Lucemburský

2.1 Nástup na český trůn

Po smrti Václava III. se v českých zemích chopil vlády² Jindřich Korutanský. Netěšil se však oblibě ze strany šlechty a patriciátu, a proto se pokusil těžit převážně z cisterciáckých klášterů, které se díky vládě krále Václava II. pyšnily bohatstvím a stále rozrůstajícími statky. Přístup vykořisťování cisterciáckých klášterů ze strany Jindřicha Korutanského tudíž nezůstal bez povšimnutí. Cisterciáctí opati Konrád Zbraslavský, Heidenreich Sedlecký a Jan, opat plaský, se snažili vyhledat pomoc v zahraničí.³ Díky svým kontaktům v bratrských kláštorech byli obeznámeni se změnami a politickými událostmi ve Svaté říši římské a byly jim dobře známy politické záměry předních rádců Jindřicha VII. Lucemburského, s kterým posléze navázali kontakt a snažili se ovlivnit jeho plány s Českým královstvím.

Předmětem sňatkových úvah se stala princezna Eliška, dcera někdejšího českého krále Václava II. Té byl prostřednictvím zástupců české šlechty vybírán vhodný manžel z lucemburského rodu, který se měl následně stát českým králem. Po zdoluhavých jednáních jím byl na shromáždění říšského sněmu ustanoven jediný syn Jindřicha VII., hrabě Jan Lucemburský, hrabě v Laroche a markrabě v Arlonu.⁴ Svatba společně s uvedením nového českého krále v královskou hodnost se konala 1. září roku 1310.⁵

Jindřich VII. jmenoval mohučského arcibiskupa Petra z Aspeltu⁶ poradcem Jana Lucemburského v Čechách. Následovalo osvobození Českého království od nadvlády Jindřicha Korutanského a jeho příznivců. K vojsku Jana Lucemburského se přidávali vojáci z řad české šlechty. Nedlouho po vstupu krále Jana s vojskem do Prahy uprchl Jindřich Korutanský do Tyrol. Tím započala vláda Lucemburků v Českém království.

² Smrtí Václava III. vymřela vládnoucí přemyslovská dynastie. O nástupnictví na český trůn se rozhodovalo mezi Jindřichem, vévodou Korutanským a rakouským vévodou Rudolfem. Českým králem byl nakonec zvolen Rudolf, syn římského krále Albrechta, strýce Václava III. Rudolf však roku 1307 umírá a do Čech je zpět povolán Jindřich Korutanský, který měl za manželku Annu Přemyslovnu, nejstarší dceru Václava II.

³ SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296-1346)*. Praha, 1982, s. 40.

⁴ Tamtéž, s. 47.

⁵ Tamtéž, s. 49.

⁶ Tamtéž, s. 50.

2.2 Počátky vlády

Roku 1310 a 1311 byly vydány tzv. inaugurační diplomy krále Jana Lucemburského.⁷ Tyto listiny zhotovené pro českou a moravskou šlechtu a duchovenstvo za účelem ztvrzení jejich výsad a práv utvrzovaly rozdělení centrální moci v Českém království do dvou okruhů, konkrétně na panovnickou moc a moc šlechtickou. Tímto byl položen základ mocenského dualismu v zemi.

Po vydání inauguračních diplomů mělo následovat za pomoci Petra z Aspeltu⁸ vybudování pevných základů královské moci v českých zemích, a to po vzoru Václava II. prostřednictvím restituce královského majetku, konkrétně navrácení královských statků a hradů ze zástav české šlechty. Ve spojitosti s restitucí majetku král cestoval po Českém království a urovnával sváry a neklidné poměry panující v zemi po smrti Václava III.

Díky zajištění hranic ze stran míšeňského a durynského vládce a rakouských Habsburků mohl král dále postupovat na Moravu za účelem získání svrchované moci, čemuž předcházela dohoda s Fridrichem Sličným⁹ o postoupení Moravy českému králi.

Na základě jednání se slezským vévodou Boleslavem bylo českému králi roku 1311 taktéž postoupeno Opavsko.

Po upevnění panovnické moci dochází k podpoře klášterů ze strany krále a královny, a to z důvodu finanční a mocenské rezervy panovnické svrchovanosti. Mezi podporovanými kláštery byl mimo jiné i zbraslavský klášter, kterému král potvrdil privilegium krále Václava II. z roku 1304.¹⁰

Roku 1313 je Jan Lucemburský nucen pomoci svému otci Jindřichovi VII. v boji proti císařským odpůrcům. Žádost zasláná Jindřichem VII. opatovi zbraslavského a sedleckého kláštera dokládá finanční zaopatření českých klášterů, bez kterých by český král nemohl vyslat vojsko na pomoc svému otci. Zároveň sám císař Jindřich VII. považoval cisterciácký řád a jeho opaty za nejvlivnější a nejspolehlivější stoupence českého krále.¹¹

⁷ SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296-1346)*. Praha, 1982, s. 63.

⁸ Petr z Aspeltu, též Petr Mohučský pocházel z německého města Trevír. Roku 1295 se stává lékařem a kaplanem Václava II., posléze kancléřem a diplomatem. V roce 1306 je již mohučským arcibiskupem, který se podílel na volbě Jindřicha Lucemburského římským králem a zasloužil se o dosazení lucemburské dynastie na český trůn. Ve staročeské skladbě *Spor duše s tělem* je zmínka o Petru Mohučském, který ve sporu zastupuje lékaře, kteří i přes lékařské vzdělání podleli smrti. Díky reakci na Aspeltovu smrt je možné skladbu datovat post quem do doby po roce 1320.

⁹ Fridrich I. Sličný, neboli Fridrich I. Habsburský se stal po smrti Jindřicha VII. Lucemburského králem Svaté říše římské. Panoval v letech 1314 až 1330.

¹⁰ SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296-1346)*. Praha, 1982, s. 75.

¹¹ Tamtéž, s. 80.

Po smrti Jindřicha VII. v srpnu 1313¹² se Jan Lucemburský snažil o uklidnění rozbouřené situace v říši. Prioritou se stalo zajištění klidu a postavení v rodových zemích Lucemburků. Aby se král mohl věnovat panujícím poměrům v říši, pověřil Petra z Aspeltu a Bertolda z Hennebergu správou Českého království po dobu královy nepřítomnosti, jak dokládá listina krále Jana z října roku 1313.¹³

Během pobytu v Porýní, a posléze v Lucembursku, Jan upevnil své postavení a připravoval si zázemí a vhodné podmínky k ucházení o římský trůn, na který měl nárok a díky kterému by si zajistil postavení v pozici českého krále.

Roku 1314 byl římským králem zvolen většinovou volbou Ludvík Bavorský. Získal hlasy arcibiskupů Petra z Aspeltu, Balduina Lucemburského, českého krále Jana Lucemburského a braniborského markraběte Waldemara, a to výměnou za listinný slib obsahující mimo jiné právní záruky, politickou moc, mocenské perspektivy a svrchovanost Českého království a jeho nejbližšího okolí ve prospěch krále Jana.¹⁴

2.3 Jan Lucemburský a česká šlechta

Poté, co se Jan Lucemburský vrátil do Českého království, jehož svrchovanost získal díky již zmíněné listině vydané Ludvíkem Bavorským, musel upevnit své postavení v zemi vůči české šlechtě. Tomu však nepomáhala vyvstálá situace na Moravě, kam musel král vyslat vojsko proti loupeživým nájezdům. Toto finanční zatížení se týkalo i šlechty, která neblaze nesla finanční výdaje spojené s obranou státu, na jehož politice se více podíleli královi cizí rádci než sama česká šlechta. Za těchto podmínek se šlechta rozhodla zarazit královy absolutistické tendence a naléhala na krále, aby propustil své rádce, Petra z Aspeltu a Bertolda z Hennebergu, pod pohrůžkou vypovězení poslušnosti králi.

2.3.1 Jan Lucemburský vs. Jindřich z Lipé

Po propuštění královských rádců postrádal Jan Lucemburský spolehlivou oporu s politickým rozhledem. Toto výsadní postavení však brzy zastal Jindřich z Lipé, který roku 1315 získal úřad královského podkomořího. Spolu s hodností nejvyššího maršálka

¹² SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296-1346)*. Praha, 1982, s. 81.

¹³ Tamtéž, s. 83.

¹⁴ Tamtéž, s. 94.

Českého království se mohl účastnit rozhodování na královském dvoře a zodpovídal za vládu nad komorními důchody z královských měst a klášterů.¹⁵

Jindřich z Lipé se začal obklopotvat významnými českými velmoži, kteří díky svému společenskému postavení a moci omezovali krále a královskou moc, čímž se z Jana Lucemburského stala loutka české šlechtické mašinérie.

Proti této skupině se utvořilo opoziční seskupení českých šlechticů ze západních Čech pod vedením Viléma Zajíce z Valdeka.

Vůči komplotům Jindřicha z Lipé zasáhla i sama královna Eliška Přemyslovna, která se obávala o králův trůn a moc.

V říjnu 1315¹⁶ nechal Jan Lucemburský při audienci Jindřicha z Lipé zatknout a uvěznit. Akci řídil již výše zmíněný Vilém Zajíc, který po uvěznění Jindřicha z Lipé převzal úřad královského podkomořího a spolu se svými stoupenci a s pomocí českého krále zasáhl proti povstalcům, mezi kterými byli např. Jan z Vartenberka, Vilém z Landštejna či Albrecht ze Žeberka.¹⁷

Tato vnitropolitická zkušenost pomohla králi Janovi poučit se, pochopit mocenskopolitické vztahy panující v Českém království, vymanit se z vlivu jistých šlechticů, odhalit jejich postavení a záměry vůči královské moci a hájit svoji panovnickou moc a pozici na českém trůně.

2.3.2 Intervence proti české šlechtě a boje o moc ve střední Evropě

Aby si Jan Lucemburský zajistil pozici v zemi, nezbývalo mu než zasáhnout proti narůstajícímu vlivu české odbojné šlechty. Jeho žádost o pomoc vyslaná římskému králi Ludvíkovi Bavorskému z dynastie Wittelsbachů byla odmítnuta. Sám Ludvík se v té době potýkal s narůstajícím ohrožením ze strany Habsburků, konkrétně Fridricha Sličného, proti kterému, obdobně jako Jan, potřeboval pomoc.

Českému králi přišli na pomoc arcibiskup Balduin, strýc Jana Lucemburského a Petr z Aspeltu. Ti však přišli zajistit Janovo postavení v zemi kompromisem s českou šlechtou, nikoliv bojem, jak měl český král v úmyslu. Umění kompromisu bylo za dané situace nejen v Českém království, ale i v celé střední Evropě nejlepším možným řešením.

¹⁵ SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296-1346)*. Praha, 1982, s. 101.

¹⁶ Tamtéž, s. 103.

¹⁷ Tamtéž, s. 104.

Jak píše Jiří Spěváček: „*Středoevropská situace byla nyní výrazně ve znamení zápasu tří dynastií, lucemburské, habsburské a wittelsbašské, které bojovaly o rozhodující moc v říši a ve střední Evropě vůbec. Vítězství té které dynastie bylo podmíněné pomocí dynastie druhé, v dané konstelaci sil spojení zájmů dynastie Lucemburků a Wittelsbachů proti Habsburkům. Důležitou úlohu zde hrála i mocenská seskupení předních říšských feudálů, podporujících tu nebo onu dynastii.*“¹⁸

Kvůli zachování mocenského dualismu v českých zemích, zbudování spolehlivé třídní základny a zlepšení finanční situace českého krále byl roku 1316¹⁹ propuštěn Jindřich z Lipé, představitel protikrálovské opozice, jehož propuštění bylo podmíněno smírným vyřešením konfliktu panujícího v zemi.

2.3.3 Správcovství královny Elišky Přemyslovny

Po urovnání tíživé situace s českou šlechtou si král Jan opět získal pevné postavení v Českém království, a tudíž se mohl vypravit se svojí družinou na slíbenou vojenskou pomoc římskému králi Ludvíkovi Bavorskému proti Fridrichovi Sličnému z rodu Habsburků.

Po skončení bojů se Jan vydal do Porýní, svého rodného hrabství, kde zamýšlel upevnit svoji královskou moc.

Během královny nepřítomnosti byl zemským hejtmanem v Českém království ustanoven Petr z Aspeltu, který nezvládl vyostřenou situaci mezi předními šlechtickými rody a roku 1317²⁰ odjel z Prahy.

Správcovství královny Elišky Přemyslovny, jejíž přízně se těšil Vilém Zajíc, vyvolalo řadu svárů, převážně mezi zmíněným Vilémem Zajícem a Jindřichem z Lipé, předákem opoziční skupiny šlechticů, který byl v neustálé nemilosti české královny kvůli vztahu s královnou – vdovou, Alžbětou Rejčkou.

Stejného roku vypukl hladomor způsobený neúrodou předešlého léta. Vyvstala situace zapříčinila spolu s odjezdem české královny z Prahy na hrad Loket smír mezi šlechtickými rody. Zároveň Eliška poslala králi Janovi naléhavou výzvu nabádající krále k návratu do Českého království.

¹⁸ SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296-1346)*. Praha, 1982, s. 107.

¹⁹ Tamtéž, s. 107.

²⁰ Tamtéž, s. 112.

2.3.4 Boje s českou šlechtou

Roku 1318²¹ započal Janův otevřený boj proti opoziční české šlechtě vedené Jindřichem z Lipé. Situace se vyostřila útokem vzbouřenců proti králi při jeho pobytu v Brně. Vítězem zmíněného střetu se stala strana opoziční šlechty, a to díky diplomatickému postupu pána z Lipé, který žádal smír.

Král si byl vědom, že pokud přistoupí na podmínky protikrálovské opozice, může záhy ztratit i český trůn. Tudíž se rozhodl požádat o pomoc krále Ludvíka Bavorského, s nímž ho vázalo spojenectví proti Habsburkům na základě smlouvy z června roku 1317.²² Touto žádostí přerostly vnitropolitické boje o moc v Českém království ve středoevropský problém. Hrozilo zde i nebezpečí, že opoziční strana nabídne pomoc Fridrichovi Sličnému a dopomůže mu na český trůn.

23. dubna 1318 se v Domažlicích²³ konal sněm, na kterém došlo k vyhlášení zemského smíru a všeobecné amnestie pro všechny, kteří se po boku Jindřicha z Lipé postavili proti králi a královskému majetku. Zároveň byla na šlechticích vynucena nová přísaha věrnosti králi za podmínky, že Jan odvolá cizí vojska a odejme cizincům úřady, které v zemi zastávali.

Přestože byl vyhlášen smír, nastalá situace v zemi disponovala velmi nestabilním charakterem, a to nejen co se týče vztahů mezi šlechtou a králem, ale také mezi královnou a jednotlivými šlechtickými předáky. Konflikt mezi královnou Eliškou a Jindřichem z Lipé znamenal ohrožení již tak vrtkavé situace.

Okolnosti se zhoršovaly i ve vztahu mezi královskou dvojicí. Eliška se snažila o prosazení suverénnosti a svrchovanosti krále, jak tomu bylo za vlády posledních Přemyslovců. Král však proti sobě nechtěl pobouřit šlechtickou obec, která se snažila absolutismu zabránit. Podmínky se vyostřily do té míry, že královna zamýšlela s podporou šlechty, vedené Vilémem Zajícem, postavit do čela státu nezletilého Václava, jehož vlády by se sama ujala.

Tyto události zapříčinily rozvrat v královské rodině a měly neblahý dopad na budoucnost Českého království. Královna byla zbavena politické moci a budoucí král Václav přebýval na hradě Lokti, kde nemohl být zneužit k hypotetickým budoucím úkladům proti králi.

²¹ SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296-1346)*. Praha, 1982, s. 114.

²² Tamtéž, s. 114.

²³ Tamtéž, s. 115.

Následná vzpoura pražských měšťanů znamenala zničení moci pražského patriciátu, jediné možné opory krále proti stále sílícímu vlivu šlechty, která zastávala pozici rozhodující síly v zemi. To mělo za následek zpomalení ekonomického a politického rozvoje. Avšak královo ztotožnění se s politickými názory české šlechty a uznání její role na řízení země znamenalo, že bude šlechtou podporován, a to nejen v českých zemích, ale také na poli středoevropské politiky, čímž získal vhodné postavení pro uspořádání podmínek panujících v Porýní, utužení a navázání politických vztahů s předními představiteli evropských dynastií. Díky sňatkové politice a účasti v několika evropských bitvách disponoval český král značnými územními zisky.

2.4 Janova mezinárodní politika na úkor Českého království

Během dvacátých let 14. století pobýval král Jan převážně za hranicemi Českého království. Jeden z důvodů bylo navázání vztahů s novým francouzským králem Karlem IV. Sličným.

Svoji nepřítomnost v českých zemích vynahrazoval po návratu aktivní diplomatickou činností – udělování privilegií, práv, milostí apod., a to primárně za účelem zajištění finanční podpory potřebné pro nákladnou zahraniční politiku Českého království a hrabství lucemburského.

Královo zaměření na mezinárodní politiku mělo však negativní vliv na aktivní vnitřní politiku českých zemí. V konečném důsledku došlo k upevnění oligarchické moci české šlechty, oslabení svrchovanosti panovnické moci, zastavení královského majetku, hradů a statků, významným šlechtickým rodům a k nastolení vlády královských hejtmanů v Čechách a na Moravě, čímž byla suplována absence královské moci v zemi. Král si ponechal jen nárok na výtěžek z kutnohorských stříbrných dolů a právo na vybírání daní.²⁴

Podmínky v českých zemích vedly počátkem 30. let 14. století k úpadku královské moci a prestiže a k nestabilitě společenského systému, což mělo za následek povolání Janova syna Karla roku 1333, aby nahradil nepřítomného českého krále v zemi.

²⁴ SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296-1346)*. Praha, 1982, s. 216.

11. července 1346²⁵ byl prvorozený syn Jana Lucemburského zvolen římským králem, a poté, co král Jan padl v bitvě u Kreščaku 26. srpna 1346²⁶ proti anglickým vojskům, byl Karel korunován i králem českým.

2.5 Osobnost Jana Lucemburského z pohledu historiků

Velký vliv na formování osobnosti Jana Lucemburského mělo rodové prostředí, ve kterém vyrůstal – Lucembursko a Francie. Výsluní francouzského dvora a výuka v Paříži utvářely Janovo morální cítění a společenskou etiku.

Českým králem se Jan stal z vůle české šlechty a díky pomoci cisterciáckých opatů Konráda Zbraslavského a Heidenreicha Sedleckého, kteří za vlády Václava II. působili na královském dvoře a prostřednictvím korespondence s bratrskými kláštéry v zahraničí disponovali spolehlivými informacemi o mezinárodním politickém dění v Evropě. Konrád Zbraslavský se společně s Petrem Žitavským vydali za Jindřichem VII., aby osobně vyjednali sňatek Jana Lucemburského s Eliškou Přemyslovnou.

Negativní vliv na povahu českého krále, potažmo na vývoj Českého království, měly dlouhotrvající boje s již zmíněnou českou šlechtou.

Zásluhou českého nehostinného prostředí si král vypěstoval politickou ostražitost a schopnost odhadovat reakce politických rivalů. Své politické schopnosti využil nejen v domácí, ale i v zahraniční mezinárodní politice.

Podle Jiřího Spěváčka byl Jan Lucemburský obratný politik, vynikající diplomat a realista, který často podléhal své zbrklosti a vznětlivé povaze. Vyžíval se ve společenském životě, v pořádání řady hostin a turnajů. Jak dokládá řada historických záznamů, český král neznal cenu peněz a nebyl zvláště zdatný v hospodaření s nimi.

Janova mezinárodní politika, jakkoliv nákladná, zvedla prestiž Českého království jako politicky jednotného celku, čímž se český stát vymanil z politické izolace.

Po ztrátě vlivu v českých zemích ve prospěch oligarchické šlechty získal Jan výhodné postavení v mezinárodní evropské politice, a tím posílil moc lucemburské dynastie ve středověké Evropě.

²⁵ SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296-1346)*. Praha, 1982, s. 244.

²⁶ Před šedesáti osmi lety ve stejný den, ve svátek svatého Rufa, zahynul v bitvě na Moravském poli roku 1278 český král Přemysl Otakar II. a o další dvě století později, bezmála téhož dne, 29. srpna 1526 zahynul v bitvě u Moháče český král Ludvík Jagellonský.

Poté, co Jan uzavřel druhý sňatek s Beatrix Bourbonskou, se český král více zaměřoval na zájmy Lucemburska a do popředí v Českém království se dostává jeho prvorozený syn z prvního manželství s Eliškou Přemyslovnou, Václav – Karel.

4 Karel IV.

4.1 První roky života a formování Karlovy osobnosti

Díky záznamům kronikáře Petra Žitavského se dochovalo mnoho informací o Karlově narození. Prvorozený syn krále Jana Lucemburského a královny Elišky Přemyslovny, Václav, se narodil 14. května roku 1316 v Praze.²⁷ Tím byly položeny základy na pokračování lucemburské královské dynastie.

Na přání Elišky Přemyslovny se téhož roku Václav ocitá pod ochranou Viléma Zajíce z Valdeka²⁸ na hradě Křivoklátě a stává se předmětem rozsáhlých politických úvah a mocenských intrik v Českém království s cílem oslabit panovnickou moc či nahradit Jana Lucemburského na českém trůně.

Poté, co Jan Lucemburský dobyl hrad Loket, na kterém královna přebývala se svými dětmi v době rozepří panujících mezi ní a českým králem, je Václav uvržen do sklepního vězení, které má zabránit budoucímu politickému zneužití mladého prince proti králi.

Roku 1322²⁹ je Václav na popud krále Jana zasnouben s dcerou francouzského hraběte Karla z Valois Markétou, taktéž zvanou Blanka. Jakmile jsou uzavřeny dohody o sňatku, je v té době sedmiletý Václav převezen následujícího roku do Francie. Zmíněným sňatkem dochází k definitivnímu upevnění lucemburské moci v Čechách i ve střední Evropě.

Před svatbou s Blankou z Valois Václav podstoupil biřmování, při kterém přijal jméno Karel po svém kmotru, francouzském králi Karlu IV. Sličném.

Ve Francii se Karlovi dostalo kvalitního vzdělání díky soukromým vychovatelům. Francouzské prostředí mělo značný vliv na formování Karlovy osobnosti a názorů. Utvořil si nejen pevné názory na úlohu světské moci ve státě, ale i na právní vymezení panovnické a šlechtické moci. V politickém rozhodování vždy upřednostnil střízlivé rozumové uvažování nad vírou.

Času strávenému na francouzském dvoře věnoval Karel IV. kapitolu ve vlastním životopise *Vita Caroli*, kde nezapomněl poznamenat roli svého otce, krále Jana, i náklonost francouzského krále Karla IV. Sličného, jemuž v životopise připisuje zásluhy za své

²⁷ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: (Život a dílo 1316-1378)*. Praha, 1980, s. 50.

²⁸ O Vilémovi z Valdeka a o jeho smrti pojednává žalozpěv *Nota od pana Viléma Zajíce* z roku 1319. (Lehár, 1990).

²⁹ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: (Život a dílo 1316-1378)*. Praha, 1980, s. 64.

biřmování, dohodnutý sňatek s Blankou z Valois i nadcházející vzdělávání. Kromě francouzského krále se Karel ve *Vita Caroli* vstřícně vyjádřil o opatu fécampském, Petrovi,³⁰ který ho zaujal svým kázáním, vzděláním a dobrými mravy, a který měl značný vliv na Karlovo politické smýšlení a formování názorů.

V roce 1330³¹ byli Karel s Blankou odvoláni Janem Lucemburským z Francie do Lucemburska. Zde měl Karel spravovat hrabství a získávat cenné zkušenosti na poli praktické politiky.

Po ročním pobytu v lucemburském hrabství byl Karel povolán svým otcem do Itálie, kde měl upevnit rodovou moc v nově získaných italských městech. V Itálii Karel působil dva roky, a to až do roku 1333,³² kdy ho část české šlechty přiměla k návratu do Čech, avšak bez pravomoci udělené Janem Lucemburským. Markraběcí hodnost³³ byla Karlovi udělena až v roce 1334.³⁴

Návratem výkonné panovnické moci do českých zemí došlo k upevnění autority a bezpečnosti Českého království v Evropě.

Přestože byl Karel syn Jana Lucemburského a na oba mělo značný vliv francouzské prostředí a výchova, zastávali jiná morální stanoviska a politické názory. Na nastávající Karlův úspěch v oblasti domácí a mezinárodní politiky měly vliv i odlišné charakterové vlastnosti. Na rozdíl od Jana oplýval Karel dle Jiřího Spěváčka rozhledem, vytrvalostí, rozhodností a cílevědomostí, kdežto Jan byl znám svojí impulzivní a vznětlivou povahou.

4.2 Karlova vláda v Čechách

Předtím, než Karel vstoupil do Prahy roku 1333, nejprve navštívil zbraslavský klášter,³⁵ ve kterém se nacházel hrob královny Elišky Přemyslovny, hrdé zastánkyně přemyslovské tradice. Touto návštěvou dal Karel najevo svůj záměr pokračovat v odkazu svých přemyslovských předků, a nikoli v nastolené vládě krále Jana.

³⁰ Myšleno Pierre de Rosieres. Působil jako rádce u francouzského dvora za vlády Filipa VI. Zde se setkal a sblížil s mladým Karlem, jehož obeznámil se soudobou evropskou politikou.

³¹ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: (Život a dílo 1316-1378)*. Praha, 1980, s. 76.

³² Tamtéž, s. 101.

³³ Již za vlády přemyslovské dynastie bylo zvykem, že markraběcí titul dostal nejstarší ze synů českého krále. Tato hodnost umožňovala rovnocenně jednat s říšskými knížaty při důležitých jednáních.

³⁴ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: (Život a dílo 1316-1378)*. Praha, 1980, s. 102.

³⁵ Viz kapitola Zbraslavský klášter.

Jelikož Karel z českých zemí odjel v útlém dětství, mateřský jazyk zcela zapomněl a v počátcích své vlády se musel dorozumívat za pomoci němčiny ve styku se šlechtou a latinsky se členy duchovenstva.

„ Také řeč českou jsme úplně zapomněli, ale později jsme se jí opět naučili, takže jsme mluvili a rozuměli jako každý jiný Čech. Z boží milosti pak dovedli mluvit, psát a číst nejen česky, ale i francouzsky, italsky, německy a latinsky tak, že jsme byli mocni oněch jazyků stejně jednoho jako druhého.“³⁶

Jak již bylo zmíněno výše, Karel se do Českého království navrátil bez pravomoci krále Jana, tudíž nedisponoval žádnou titulární mocí. Úřad zemského hejtmána tehdy vykonával Oldřich Pluh z Rabštejna³⁷ a zemská správa byla zcela v rukou české šlechty. Markraběcí titul byl Karlovi udělen až roku 1334. Karlův návrat do rodné vlasti a získání markraběcího titulu posílilo centrální moc Lucemburků v českých zemích.

Karel během své vlády, na rozdíl od svého otce, nevyužíval pomoci cizích rádců, ale zcela se spoléhal na předáky významných českých šlechtických rodů. Poučen z konfliktů, které za své vlády vedl Jan Lucemburský, snažil se Karel najít oporu své panovnické moci u klášterů a církevních institucí v Čechách i na Moravě. Byla jim udělována privilegia, která zaručovala nejen správní, ale i soudní autonomii a ekonomický růst bez zásahu světské moci.

Markrabě si byl zcela vědom nestability názorů a přízně české šlechty vůči panovníkovi a jeho stále rostoucí samostatnosti při politickém rozhodování, proto nebyly kláštery a církevní instituce jedinými činiteli, u kterých hledal oporu. Dalším pilířem Karlovy vlády se stala významná česká a moravská města, např. Kutná Hora, Jihlava, Ústí nad Labem, Hradec Králové, Písek aj.³⁸

Karel se snažil nejen o restituci královského majetku, ale také usiloval o narovnání politických poměrů v zemi a urovnání sousedských vztahů, tj. politických vztahů s rakouskými Habsburky a polským a uherským králem. V průběhu svého politického počínání se nevyhnul ani mezinárodní politice a jednáním s římským císařem Ludvíkem

³⁶ „Idioma quoque Boemicum ex toto oblivioni tradideramus, quod post redidicimus, ita ut loqueremur et intelligeremus ut alter Boemus. Ex divina autem gracia non solum Boemicum, sed Gallicum, Lombardicum, Teutunicum et Latinum ita loqui, scribere et legere scivimus, ut una lingua istarum sicut altera ad scribendum, legendum, loquendum et intelligendum nobis erat.“ (Vita Caroli, 1978).

³⁷ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: (Život a dílo 1316-1378)*. Praha, 1980, s. 105.

³⁸ Tamtéž, s. 109.

Bavorem. Obratnost mladého markraběte v oblasti praktické politiky dokládají listiny uvádějící Karlovu účast na jednáních, jejichž výsledkem byl roku 1335 tzv. trencínský mír.³⁹

Karlovo samostatné rozhodování na správě země se však setkało s odporem ze strany Jana Lucemburského, kterému se nepozdával Karlův narůstající vliv v zemi a samostatné rozhodování. Svým jednáním měl zapříčinit oslabení Janovy panovnické moci. I Karel byl pobouřen vůči svému otci. Vyčítal mu nerozhodnou politiku, stále nekončící kořistnictví a zadluženost českých zemí způsobenou udržováním vojenské hotovosti. Zmíněné spory vedly k dočasnému odnětí Karlova markraběcího titulu roku 1336.⁴⁰

Karlovým cílem bylo vytvoření silné rodové moci v českém státě, který by mu byl oporou v cestě k mocenskému rozletu ve střední Evropě i římské říši.

Roku 1340 sepsal Jan Lucemburský závěť, na základě které měl Karel získat vládu v Čechách, Budyšínsku, Zhořelecku a ve Slezských knížectvích.⁴¹ Markraběcí titul a s ním spojená vláda na Moravě měla připadnout Karlovu mladšímu bratrovi, Janu Jindřichovi.

Následující rok, na zasedání zemského sněmu šlechty, duchovenstva a královských měst, Jan Lucemburský ohlásil Karlovo nástupnictví na český trůn. Český zemský sněm vydal záhy prohlášení potvrzující Karlovo nástupnictví. Ve velké míře se na schválení podíleli zástupci města Prahy, jimž se Karel během své vlády odvděčil nemalou péčí o královské město, jež bylo „*perlou Českého království*.“⁴²

Karlovu starost o královské město a královský majetek dokládá i následující pasáž ve *Vita Caroli*:

*„Pražský hrad byl zcela opuštěn, pobořen a zničen, neboť od časů krále Otakara II. byl celý ztroskotán až k zemi. Na tom místě jsme dali vystavět veliký a krásný palác s velikým nákladem, jak je dnes kolemjdoucím patrnó.“*⁴³

Karlova počáteční opora o kláštery a královská města se v následujícím období zesílila. Kromě udělování rozsáhlých privilegií byly kláštery osvobozovány od daňového

³⁹ Trencínský mír byl výsledkem série dohod mezi Janem Lucemburským a Kazimírem III. o nárokování titulu polského krále a českým králem ovládaného Slezska. Mír zaručoval, že se Jan Lucemburský vzdá titulu polského krále ve prospěch Kazimíra III., který se na oplátku vzdá nároků na Slezsko. (FUKALA, 2007).

⁴⁰ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: (Život a dílo 1316-1378)*. Praha, 1980, s. 123.

⁴¹ Tamtéž, s. 149.

⁴² Tamtéž, s. 151.

⁴³ „*Castrum vero Pragense ita desolatum, destructum ac comminutum, quod a tempore Ottogari regis totum prostratum fuit usque ad terram. Ubi de novo palacium magnum et pulchrum cum magnis sumptibus edificari procuravimus, prout hodierna die apparet intuentibus.*“ (*Vita Caroli*, 1978).

zatížení, což jim mělo pomoci od dluhů a stabilizovat jejich ekonomické postavení v zemi, klíčové pro hospodářství, panovnickou moc a prosperitu celého království.

Roku 1343⁴⁴ dochází v českých zemích k volbě pražského biskupa. Nakonec jím byl jmenován Arnošt z Pardubic,⁴⁵ příznivec, přítel a posléze významný Karlův politický rádce.

Nadcházející rok bylo pražské biskupství na základě dohod mezi markrabětem Karlem a Klimentem VI.⁴⁶ povýšeno na pražské arcibiskupství. Povýšení mělo za následek upevnění prestiže královské moci a vytvoření stabilního, církevně nezávislého státu.

Při slavnosti povýšení pražského biskupství byla rozhodnuta dohoda o Karlově kandidatuře na římský trůn a spojení sil francouzsko-avignonské a Lucemburské dynastie v boji proti císaři Ludvíkovi Bavorskému, jehož sesazení mělo mít za následek obnovení rovnováhy sil v Evropě.

Rok 1344 byl rokem mnoha rozhodnutí a událostí. To dokládá skutečnost, že při jmenování Arnošta z Pardubic pražským arcibiskupem byl položen základní kámen ke stavbě Svatovítské katedrály.

Politika tzv. dvouvládí⁴⁷ v českých zemích je převážně během roku 1346 zaměřena na získání římského trůnu pro markraběte Karla. I přes rozdílné politické názory a soupeření obou Lucemburků, byl systém vlády v Českém království jednotný. Od roku 1338 se Karel stal rovnocenným partnerem krále Jana v mezinárodní politice, ve které po třech letech zastával výlučné postavení, zapříčiněné Janovým zhoršujícím se zdravotním stavem. Uvedené postavení na poli mezinárodní politiky pozitivně přispělo ke Karlovým politickým záměrům.

⁴⁴ SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV.: Život a dílo 1316-1378*. Praha, 1980, s. 162.

⁴⁵ Arnošt z Pardubic, jehož přídomek byl odvozen na základě toho, že jehotec vlastnil, mimo jiné, město Pardubice, vystudoval v Itálii, kde se pravděpodobně během svého pobytu setkal s markrabětem Karlem. Roku 1343 byl jmenován pražským biskupem a rok poté pražským arcibiskupem.

⁴⁶ Kliment VI., rodným jménem Pierre de Rosieres, byl čtvrtým papežem ve francouzském Avignonu v letech 1342 – 1352. Předtím, než byl uveden do úřadu, působil jako rádce u francouzského dvora za vlády Filipa VI. Zde se setkal a sblížil s mladým Karlem, jehož obeznámil se soudobou evropskou politikou.

⁴⁷ Dvouvládí je systém úplné vlády, v tomto případě obou Lucemburků, ve stejné sféře politické moci. Jednalo se o podíl na vládě, kdy oba partneři zastávali rovnocennou účast na vládní moci.

5 Řád cisterciáků

Řád cisterciáků vznikl v Burgundsku, francouzském regionu, na přelomu 11. a 12. století.⁴⁸ V době vzniku se jednalo o reformní hnutí, které reagovalo na nesoulad mezi skutečným životem klášterů a mnišstvím. Jejich cílem byla obnova klášterního života a navrácení k původním mnišským ideálům, tj. skromnost, prostota, odříkání, horoucí niterná zbožnost a intenzivní vztah k Bohu.

Coby počátek vzniku kláštera lze uvést rok 1098, během kterého se část mnichů žijících v benediktinském opatství Molesme rozhodla opustit tamější klášter a založit novou řeholi.⁴⁹

Nový klášter byl postaven v neosídlené krajině, kterou procházela stará římská cesta. Podle římského silničního označení *Cis tertium lapidem miliarum* na jednom z milníků náležejících k cestě, získal klášter jméno Cistercium.⁵⁰ Latinský název kláštera byl později přenesen na celý nově vzniklý řád, řád cisterciácký.

Členové kláštera si zakládali na jednotě, manuální práci a zachování řehole sv. Benedikta, kterou se řídil i řád benediktinský. Dle Benediktova hesla „*Modli se a pracuj!*“⁵¹ vznikl program cisterciáckého řádu.

Roku 1119 byl řád potvrzen papežem a celé 12. století se vyznačovalo expanzí cisterciáckého řádu. Ve čtyřicátých letech 12. století se cisterciáci dostávají do českých zemí. Během období středověku je na území Českého království založeno třináct mužských opatství, mezi nimiž jsou mimo jiné i kláštery zbraslavský, sedlecký a plaský, a pět klášterů ženských.⁵²

Na vzniku klášterů se v českém státě nejprve podílela šlechta, v průběhu 13. století však přešla zakladatelská role na české panovníky.

⁴⁸ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Počátky řádu a jeho rozšíření. In: HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*. Praha, 1994, s. 8.

⁴⁹ Tamtéž, s. 8.

⁵⁰ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Filiace českých a moravských cisterciáckých klášterů. In: HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*. Praha, 1994, s. 9.

⁵¹ Latinsky *Ora et labora!*

⁵² CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Filiace českých a moravských cisterciáckých klášterů. In: HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*. Praha, 1994, s. 10.

5.1 Role cisterciáků po vymření Přemyslovců

Jak již bylo zmíněno v předešlých kapitolách, iniciátory myšlenky na nástupnictví lucemburské dynastie na český trůn byli zbraslavský opat Konrád a sedlecký opat Heidenreich. Ti se v průběhu let 1309 a 1310 podíleli na řadě jednání se členy lucemburského rodu.⁵³ Výsledkem těchto jednání a s přispěním pomoci od členů významných šlechtických rodů a měst se posléze konal výše uvedený sňatek Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského.

⁵³ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Zbraslav: Historie. In: HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*. Praha, 1994, s. 87.

6 Zbraslavský klášter

Zbraslavský klášter byl založen roku 1292 králem Václavem II.⁵⁴ Již roku 1288 slíbil král založit nový klášter jako výraz přízně cisterciáckému řádu. Již tři roky poté, nabídl Václav klášter sedleckému opatu Heidenrichovi, který vybral prvních dvanáct mnichů nově založeného kláštera.⁵⁵

Král nazval klášter *Aula Regia*, Dvůr královský, jehož prvním opatem se stal Konrád z Erfurtu.⁵⁶ Ten byl společně se sedleckým opatem rádcem Václava II.

Král se velmi angažoval na zrodu a pozdějším chodu kláštera, jak dokládá i vyslání zbraslavského, sedleckého a waldsaského opata za generální kapitulou do Francie s posláním zažádat o vtělení kláštera do cisterciáckého řádu.

Během 1. poloviny 14. století byl klášter opatřen nezbytnými budovami a na žádost Václava II. zde bylo vybudováno královské pohřebiště. Na výstavbě kaplí se podíleli i Petr z Aspeltu a královna Eliška Přemyslovna. Díky zmíněnému pohřebišti a přízni královské rodiny se klášter dostal do popředí stavitelských památek 14. století.

Již roku 1305 byl na Zbraslavi pohřben zakladatel, Václav II., roku 1326 nechala Eliška Přemyslovna převézt na Zbraslav tělo Václava III., které bylo uloženo v kryptě olomouckého kostela sv. Václava. Čtyři roky poté byla na Zbraslavi pochována i královna Eliška.⁵⁷

V průběhu 15. století se schylovalo k úpadku kláštera zapříčiněného probíhajícími válkami, zpusťšením a vypálením stavby. Za husitských válek dochází ke zničení Zbraslavského kláštera i královského pohřebiště, kde byli pochováni příslušníci přemyslovského i lucemburského rodu. Nešťastný osud kláštera pokračoval i v 16. století. Později byla započata nová výstavba kláštera a pokus o znovuoobnovení jeho slávy.

⁵⁴ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. Zbraslav: Historie. In: HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*. Praha, 1994, s. 85.

⁵⁵ NOVOTNÝ, Vladimír. *Klášter Zbraslavský*. Praha, 1948, s. 3.

⁵⁶ Tamtéž, s. 4.

⁵⁷ Tamtéž, s. 5 – 9.

Veškeré plány s novostavbou postavenou architektem Giovanni Santinim Aichlem⁵⁸ však nebyly realizovány, jelikož Josef II. klášter zrušil roku 1785.⁵⁹

⁵⁸ Giovanni Santini Aichl (1677 – 1723) byl malíř a architekt z italské rodiny žijící v Čechách. Je znám svými přestavbami poničených gotických kostelů ve stylu barokní gotiky. Mezi jeho nejvýznamnější stavby řazené k barokní gotice patří např. klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie a svatého Jana Křtitele v Sedlci, poutní kostel svatého Jana Nepomuckého na Zelené hoře u Žďáru nad Sázavou a klášterní kostel Nanebevzetí Panny Marie, sv. Wolfganga a sv. Benedikta v Kladrubech u Stříbra. Dále v barokním stylu např. zámek Karlova Koruna v Chlumci nad Cidlinou, Mariánská Týnice, konvent cisterciáckého kláštera v Plasech či konvent cisterciáckého kláštera ve Zbraslavi. (Horyna, 1998).

⁵⁹ HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*. Praha, 1994, s. 87.

7 Petr Žitavský

Petr Žitavský, kněz, posléze kaplan opata Konráda, se poté, co zbraslavský opat Konrád podruhé složil úřad, stal 12. září 1316 třetím opatem zbraslavského kláštera.⁶⁰

Byl velmi aktivním politikem, dvořanem a diplomatem v královských službách, což dokládá účast na mnoha diplomatických posláních a politických jednáních.

Oplýval značným rozhledem, tolerancí, vyhraněnými názory a schopností vystihnout příčiny složitých společenských jevů. Všechny tyto charakterové vlastnosti byly posléze zužitkovány při psaní Zbraslavské kroniky, kterou započal Ota Durynský, a k jejímuž pokračování byl Petr Žitavský vyzván opatem waldsaského kláštera Janem.

Nejen, že se podílel na správě a výstavbě kláštera, ale díky znalostem o vnitrostátní politice a mezinárodních vztazích byl, jak uvádí ve Zbraslavské kronice, roku 1309 přítomen jednání opata Konráda s římsko-německým králem Jindřichem VII. o kandidatuře jeho syna Jana Lucemburského na český trůn.

Jelikož byl důvěrným přítelem Elišky Přemyslovny, účastnil se o rok později poselstva, které doprovázelo Elišku na cestě za Jindřichem VII. a jeho synem Janem, budoucím králem Českého království.

Během vlády Jana Lucemburského disponoval Petr Žitavský značnou důvěrou. Cestoval za králem po Evropě v době jeho nepřítomnosti v Českém království a vyřizoval s ním významné záležitosti českého státu, či neodkladnou přítomnost krále v Čechách.

Petr Žitavský udržoval kontakty s královskou rodinou a královským dvorem i po návratu syna Jana Lucemburského, Karla, do Čech.

⁶⁰ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *Za zdi kláštera: (Cisterciáci v českých dějinách)*. České Budějovice, 2010, s. 71, 73.

8 Zbraslavská kronika

Zbraslavská kronika je historickým dokumentem pojednávajícím o hospodářském, politickém, náboženském, společenském a kulturním dění ve střední Evropě v průběhu 13. a 14. století, konkrétně během let 1260, tj. od vlády Přemysla Otakara II., až 1338.

Jejími autory jsou opati zbraslavského kláštera Ota Durynský a Petr Žitavský. Opat Ota započal psaní kroniky roku 1305 po smrti Václava II., českého krále a zakladatele Zbraslavského kláštera.⁶¹ Sepsal prvních 51 kapitol první knihy, ve kterých se zaměřil spíše na vylíčení života a na oslavu panování Václava II., na dějiny založení zbraslavského kláštera a dalších středověkých klášterů a na klášterní život.

Větší část kroniky je psaná Petrem Žitavským, který po výzvě waldsaského opata pokračoval v díle svého předchůdce. Vzhledem ke své aktivní účasti na poli vnitřní i mezinárodní politiky, zasadil české dějiny do evropského kontextu.

Kronika se člení na tři knihy. První, složená ze 130 kapitol, pojednává o událostech do roku 1315, konkrétně o životě krále Václava II., o událostech následujících po jeho smrti, o zrodu myšlenky na dosazení lucemburského rodu na český trůn a o prvních letech vlády Jana Lucemburského.

Druhá kniha počíná rokem 1316 a jsou v ní sepsány události až do roku 1333, kdy se do Čech navrací syn Jana Lucemburského, markrabě Karel.

Kronika disponuje značnou historickou hodnotou a výsadním postavením uměleckého díla české středověké literatury. Součástí kroniky jsou kromě císařských a papežských listů i listy Petrových informátorů účastnících se událostí, kterých nemohl být Petr Žitavský přítomen.

⁶¹ NOVOTNÝ, Vladimír. *Klášter Zbraslavský*. Praha, 1948, s. 3.

9 Kapitoly předcházející Janově vládě v Čechách

9.1 Petr Žitavský a Jindřich Korutanský

V osmdesáté páté kapitole první knihy Zbraslavské kroniky, pojednávající o zániku Přemyslovců, volbě nového českého krále a následných bojích o český trůn, Petr Žitavský vyjádřil smutek nad vymřením slavného přemyslovskeho rodu. Po smrti posledního přemyslovskeho panovníka Václava III. bylo České království podle Petra Žitavského zbaveno přirozeného pána a bylo nuceno *žebrat* o krále jiného. Tímto expresivním vyjádřením vystihuje nedůstojné a potupné jednání českého národa.

Zároveň zde vyjádřil vlastní myšlenku, že každá moc, byť je na svém vrcholu, se může zhroutit za předpokladu, pokud je vybudována na křehkých základech.

Při zmínce o volbě nového českého krále a následném rozhodování mezi Rudolfem, synem římského krále Albrechta, a Jindřichem, vévodou korutanským, se implicitně přiklonil na stranu Rudolfa, jak dokládá jeho vyjádření o českém lidu a jeho neznalosti Jindřichovy pravé povahy.

„Hloupý lid totiž neví, co žádá, a nezná, jaký je ten, koho volí.“⁶²

Dále ve stejné kapitole popsal prožívání a emoční rozpoložení Elišky Přemyslovny vůči odchodu jejího švagra, Jindřicha Korutanského, ze země. Lze soudit, že již v této době udržoval blízký kontakt s mladou Přemyslovnou, který přetrval až do její smrti. Na základě těchto záznamů se můžeme domnívat, že v době po smrti Václava III. se Eliška, na rozdíl od Petra Žitavského, přiklání na stranu Jindřicha Korutanského a k vidině, že na českém trůně spočine její švagr se sestrou.⁶³ Podle Elišky měla být vláda Jindřicha Korutanského prospěšná nejen pro ni, ale i pro celé České království.

Petr Žitavský zde již předpověděl budoucí vývoj událostí, jemu dobře známý, a potvrdil Eliščin omyl tvrzením, že Eliška společně s českým národem zakusila zhoubné následky Jindřichovi vlády.

⁶² *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 259.

⁶³ Myšlena sestra Elišky Přemyslovny a zesnulého Václava III., dcera českého krále Václava II., Anna Přemyslovna. (Charvátová, 2007).

Později v kapitole vyjadřuje svůj názor na chování a jednání pražských měšťanů a některých šlechticů, kteří nedocenili štěstí, kterému se mohli těšit za vlády Rudolfa, a kritizoval jejich neprozřetelnost vůči budoucímu neštěstí zapříčiněnému vládou Jindřicha Korutanského. Naznačoval, že právě tento negativní postoj vůči králi Rudolfovi měl neblahý dopad na budoucnost státu, a současně se zavedenou Jindřichovou vládou způsobil mnoho škod Českému království.

V následující osmdesáté šesté kapitole Petr Žitavský neskryl svůj odmítavý názor týkající se bláhovosti a pošetilosti některých prostých lidí českého národa nad nastalou smrtí krále Rudolfa a jejich žádosti o návrat Jindřicha Korutanského do Čech.

Nadcházející boje mezi Jindřichem a římským králem Albrechtem jsou v kronice vylíčeny objektivně, až na autorovu výtku českému lidu, kterému vyčetl radování se ze smrti římského krále Albrechta a jejich jásavé očekávání budoucí bezpečné a šťastné vlády Jindřicha Korutanského, před jehož vládou opat prostřednictvím žalmu varuje poddané.

„A když uslyšel Jindřich, král český, že byl římský král Albrecht zabit, zaradoval se radostí velmi velikou, neboť myslil, že musí z jeho pádu nabýti mocnější síly v Čechách; podobně prostý lid a národ, který by zasluhoval bití, převelice jásal, protože soudil, že bude pod korutanským knížetem bezpečný a šťastný.“⁶⁴

Petr Žitavský přisuzoval vládě Jindřicha Korutanského úpadek Českého království. Během jeho vlády prosperovali násilníci, panovala nespravedlnost a docházelo k loupení, nejen kostelů a klášterů. To vše na úkor nevinných a spravedlivých lidí. Vládnoucí vrstvě vyčetl pasivitu vůči nastalé situaci a neposkytnutí potřebné pomoci.⁶⁵

České země byly v této době, jak uvedl ve své kronice, plné nebezpečí a bezprávi po celou dobu panování korutanského vévody a ti, kteří zprvu usilovali o jeho vládu, došli k neutěšenému prozření.

Petr Žitavský projevil stranický postoj vůči vládě Jindřicha Korutanského, avšak soudobá situace v Českém království nebyla příznivá. Nepříznivý stav nezavinila jen neukotvená a nedbalá vláda Jindřicha Korutanského, ale také chamtivost českých feudálů prahnoucích po moci a královském majetku.

⁶⁴ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 267.

⁶⁵ Jak již bylo zmíněno výše, Jindřich Korutanský se netěšil oblibě ze strany šlechty ani patriciátu, tudíž se snažil profitovat z tehdy bohatých cisterciáckých klášterů. I to je jeden z důvodů Petrovy nevole vůči Jindřichu Korutanskému. (Spěváček, 1982).

9.2 Petr Žitavský a Eliška Přemyslovna

Petr Žitavský se o Elišce Přemyslovně v kronice vyjádřil velmi vlídně. Vyzdvihl její uvědomělý postoj k přetrvávající situaci panující v království po smrti jejího bratra, Václava III. a její aktivní účast na jejím řešení. Eliščinu pozorovací schopnosti přirovnal k úrovni schopností, kterými disponují moudří muži a zastánci míru.

Vyjma Eliščinu aktivní účasti na veřejném dění, zájmů státu a vyzdvihování jejich osobních vlastností, popsal také její soužení nad osudem království a její žal nad útekem korutanského vévody s její sestrou poté, co byl zvolen Rudolf Habsburský českým králem.

V osmdesáté deváté kapitole je popsán podrobný popis rozhovoru mezi Eliškou Přemyslovnou a opatem zbraslavského kláštera Konrádem, o údělu Jindřicha Korutanského, její sestry Anny a Českého království, Eliščina dědictví. Z tohoto detailního líčení lze soudit, že Petr Žitavský byl rozhovoru přítomen nebo mu byl rozhovor převyprávěn opatem Konrádem, jehož byl v té době kaplanem.⁶⁶

V následující kapitole je vylíčena výprava opata Konráda a Petra Žitavského za římským králem Jindřichem VII. Lucemburským, jejímž cílem bylo králi sdělit poselství související se změnou českého krále.⁶⁷ Záměrem projevu bylo nejen přesvědčení římského krále o správnosti zamýšlené změny, ale také vychválení mladé Elišky Přemyslovny, která disponovala dědičným nárokem na český trůn. Petr Žitavský neopomněl zmínit Eliščinu ctnost a bystrost, neřkuli přízeň českého lidu, konkrétně příklon měšťanů a šlechty.

V kontrastu s vychválením Eliščinu osobnosti, jejích postojů a názorů, stojí kritika jednání Jindřicha Korutanského a jeho přívrženců proti Elišce.

Nemalá část devadesáté čtvrté kapitoly se nese v duchu chvály sedleckého a zbraslavského opata, kterým Petr Žitavský přisuzuje zásluhy za povzbuzování a získávání šlechticů na stranu Elišky Přemyslovny a za zrod myšlenky na sňatek Elišky s příslušníkem lucemburského rodu a jejich následnou vládu v českých zemích.

⁶⁶ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *Za zdi kláštera: (Cisterciáci v českých dějinách)*. České Budějovice, 2010, s. 71.

⁶⁷ Na vyhledání pomoci u Jindřicha VII. Lucemburského se kromě opata Konráda účastnili i Heidenreich Sedlecký a Jan, opat plaský. (Spěváček, 1982).

9.3 Petr Žitavský a římský král, Jindřich VII. Lucemburský

Společně s českými šlechtici Petr Žitavský tvrdil, že syn Jindřicha VII. Jan Lucemburský⁶⁸ bude pro Elišku Přemyslovnu lepší volbou než Jindřichův bratr Valram Lucemburský. Argumenty, kterými výše zmíněné tvrzení podkládali, byly věk a přízřusobivost. Ubezpečovali římského krále, že jeho syn Jan je mladý, tudíž se snáže naučit mravům země, a jelikož bude v zemi dospívat, bude českou zemi i český lid více milovat. Nejen, že král získá přízeň a lásku obyvatel království, ale i poddaní budou poctěni královnou nákloností.

Ve stejné kapitole taktéž vyzdvihl statečnost a odhodlání poslů, tj. sedleckého, zbraslavského a plaského opata, vyslaných k římskému králi, a to i přes výhrůžky smrti ze strany Jindřicha Korutanského. Uvedení poslové však věřili ve vyšší dobro poselství, na kterém spočívala budoucnost a naděje Českého království.

Nastávající úspěšnost výpravy přisoudil ve velké míře ochraně Boha a jeho úmyslům, včetně jeho úmyslu s Eliškou Přemyslovnou a jejím životním osudem.

O Jindřichovi VII. se Petr Žitavský v kronice vyjádřil velmi laskavě a vřele, jak dokládají následující verše:

„Poněvadž, dobrý králi, tě miluje každý a chvála tvá zní po celém světě, tvé jméno proslulým činíc, spravedlivým že přeješ, že strážcem jsi spravedlnosti, pochodeň ve cti že nosíš a zjednáváš pohodu míru, spravedlivé že těšíš a nade vše miluješ právo: (...)“⁶⁹

Patetičnost předešlých veršů pronesených přítomnými opaty byla zapříčiněna kladným očekáváním a přistoupením římského krále na návrh opatů týkajícího se sňatku Elišky Přemyslovny s Janem Lucemburským. V Jindřichově počínání byl zakotven budoucí vývoj v českých zemích.

Petr Žitavský byl přítomen přivítání Elišky Jindřichem VII., které vylíčil jako vlídné uvítání a přijetí jak ze strany římského krále, tak královny.⁷⁰ Opět zde upozornil na všudy přítomný záměr Boha, jeho počínání a vůli,⁷¹ díky kterým se do té doby, dle Petra Žitavského, pronásledovaná a opuštěná Eliška stala vyvolenou dcerou římského vládce a zároveň spasitelkou Českého království.

⁶⁸ Hrabě v Laroche a markrabě v Arlonu. (Spěváček, 1982).

⁶⁹ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 320.

⁷⁰ Jednalo se o královnu Markétu Brabantskou, manželku římského krále Jindřicha VII. Lucemburského.

⁷¹ „Věčný zákon není nic jiného než idea Boží moudrosti, pokud řídí všechny skutky a pohyby.“ (Akviský, 2003).

V průběhu padesáté kapitoly vyzdvihuje Petr Žitavský moudrost Jindřicha VII. a stálost v jeho rozhodnutí, navzdory pomluvám a radám některých šlechticů upustit od záměru provdat jeho jediného syna do Čech.

Jelikož se kromě přivítání Elišky římským králem účastnil taktéž svatby Elišky a Jana, událost⁷² v kronice popsal velmi radostně a opět poukázal na vzbuzenou naději na mír a znovuoobnovení slávy Českého království, kterou se české země pyšnilly za vlády Přemyslovců.

„Ratolest, jež ti vzrostla, syn vlastností skvělých, jak máme naději, šlechtný bude a zažene pohromy všechny, potom že stane se králem, jenž tobě se vyrovná vládou, nebude lehkomyšlný, věk mladý jak o tom už svědčí, S tímto jinochem mladým, tak moudrým, my všichni se nyní vespolek radujeme, že Čechem se nyní má státi.“⁷³

Nejen, že odkázal na vyvstalou naději, ale také chvalořečil nastávajícího českého krále, Jana Lucemburského, v kterého vkládal značná očekávání a věhlasné činy na poli domácí i zahraniční politiky, čímž by povýšil postavení Čech ve střední Evropě a stabilizoval poměry v zemi.

Stvrzení dohody, na základě které se Jan stane českým králem, je v kronice vylíčeno Petrem Žitavským jako Boží záměr, který je doprovázen atributy zázraku typického pro světce v legendě.

„ (...) a tu mne náhle poděsil svou velikostí jakýsi hrozný zvuk, jako by totiž hrom přicházel se silným rachotem a jako by praskaly všechny stromy a domy a jako by se srážely zbraně a veliké rítící se balvany. Zazněl jakoby z nebe náhle zvučný hlahol velmi strašný z volání radujícího se lidu a sběhu a ze hry hudby všeho druhu, takže se zdálo, jako by se měl celý klášter vyvrátit ze základů.“⁷⁴

⁷² Svatba Elišky Přemyslovny a Jana Lucemburského se konala společně s uvedením nového českého krále v královskou hodnost 1. září roku 1310. (Spěváček, 1982).

⁷³ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 344.

⁷⁴ Tamtéž, s. 344.

10 Příchod Jana Lucemburského do Českého království

Co se týče názorů obyvatel českých zemí na sňatek Jana Lucemburského s Eliškou Přemyslovnou, z popisu Petra Žitavského lze vyčíst velkou rozpolcenost. Přívrženci Elišky Přemyslovny byli sňatkem potěšeni, odpůrci byli však zklamáni. Někteří se nepřikláněli ani na stranu Jana Lucemburského, ani Jindřicha Korutanského, a zastávali postoj pragmatický a prospěchářský.

Vstup Jana Lucemburského do Prahy a následné události jsou Petrem popisovány velmi pateticky a jsou přisuzovány Boží vůli a záměrům. Jan je zbraslavským opatem představen jako ikona a spasitel českého národa, který svým příchodem nastolil mír a spravedlnost a zapudil násilnictví.

Jindřich Korutanský a jeho spojenci prchli, jakmile uviděli Janovu tvář, ihned byl hlásán mír a započala okamžitá transformace města a jeho obyvatel. Český lid odložil zbraně a jásal nad příchodem nového krále, zachránce království.

„Ó jak šťastná byla ta hodina, ve které přišly o mnoho lepší časy, jež konec přinesly sporům. Šťastný byl králův vjezd, neb přinesl zvyklosti míru, kterým ulehčil Praze ten šťastný, nový a mladý král.“⁷⁵

Petr své stanovisko na včasný a vítaný příchod Jana Lucemburského do Českého království vyjádřil verši o budoucí blaženosti českých zemí. Svůj vřelý vztah k českému králi a vyvstalá očekávání v úspěšnou vládu projevil formulací o nastalém štěstí obyvatel, nastolení míru a bezpečné vlády bez válek. Vyjma prospěchu království, vyjádřil Petr Žitavský přání za šťastný život nového českého krále.

Jan Lucemburský vystupuje v roli prostředníka Boží vůle na zemi, skrze kterého je potlačeno bezpráví a sváry rozšířené v království. Je zde patrné připodobnění k Ježíši Kristu, spasiteli lidstva.

Petr Žitavský byl vděčný za Janův příchod nejen kvůli osvobození království, nastolení pořádku a vzbuzení naděje v zářnou budoucnost, ale také pro vyproštění Zbraslavského kláštera od utlačovatelů a vyděračů, kteří využívali nestabilní a kořistnické vlády Jindřicha Korutanského.⁷⁶

⁷⁵ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 392.

⁷⁶ Jindřich Korutanský po Janově vstupu do Prahy uprchl i se svojí manželkou Annou Přemyslovnou do Tyrol. (Spěváček, 1982).

11 Počátky Janovy vlády v Čechách

Vyproštění Českého království z područí korutanské moci připsal Petr Žitavský nejen Janu Lucemburskému, ale i Bohu, jehož vůle byl Jan prostředníkem na zemi. Janova tvář, před kterou Jindřich Korutanský prchl, a které šlechtici přísahali zachovávat v zemi mír, byla Petrem připodobněna tváří anděla. Tento král, s andělskou tváří, usiloval o navrácení královského majetku, získal zpět hrady, které byly zabrány Jindřichem Korutanským, nastolil mír nejen v Čechách, ale i na Moravě a zjednal spravedlnost.

„Přívabný tento král a nad jiné vznešený rodem, má též andělskou tvář, z čehož celé Čechy se velmi těší a jásají nad tím a hučí velikou chválou, v radosti tonou teď, když mír jim zase byl vrácen.“⁷⁷

Podobné oslavné verše pojednávající o Janově počínání v prvních letech panování v Čechách jsou začleněné do několika kapitol první knihy Zbraslavské kroniky.⁷⁸

Jak je známo z historických publikací, český král vydal v prvních letech vlády tzv. inaugurační diplomy⁷⁹ a snažil se o vybudování pevných základů královské moci v Českém království. Vzorem mu byla vláda Václava II., otce jeho manželky Elišky. Stabilní vládu měl v plánu zajistit restitucí královského majetku a urovnáním svárů panujících v zemi.

Následujícími verši Petr Žitavský vyzdvihнул a velebil královi vyspělost, rozum, statečnost a odhodlání, které projevil v náročné situaci po smrti svého otce, císaře Jindřicha VII.

„Tento staříčkový jinoch, však uzdou rozumu spjatý, v prsou nosíval nářek, leč s veselou tváří ho skrýval.“⁸⁰

⁷⁷ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 398.

⁷⁸ Verše oslavující panování Jana Lucemburského a jeho královskou osobu dále na stranách 403, 406, 409. (*Zbraslavská kronika*, 1952).

⁷⁹ Tyto listiny stvrzovaly rozdělení centrální moci v Českém království na moc panovnickou a šlechtickou, čímž byl položen základ mocenského dualismu v zemi. (Spěváček, 1982).

⁸⁰ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 409.

12 Petr Žitavský a rod Lucemburků

Petr Žitavský se vyjadřuje vlídně i o Janových příbuzných z lucemburského rodu, konkrétně o jeho otci a dědovi, oba pojmenováni jménem Jindřich. Petr opěvuje statečnost Jindřicha VI. Lucemburského a jeho sňatek s Beatrix z Avesnes z rodu hennegavského, z jejichž manželství vzešli synové Jindřich, Valram a Balduin. Po smrti Jindřicha VI. se prvorozený syn Jindřich chopil vlády v lucemburském hrabství, doprovázen veselím veškerého lucemburského lidu a následován zajištěním míru díky sňatku s Markétou Brabantskou.

V kronice je oslavována nejen Jindřichova zbožnost a spravedlnost, ale také laskavost a vlídnost vládnoucího páru. Díky svým kladným vlastnostem hraběnka z vůle Boží otěhotněla a narodil se syn Jan, budoucí král Českého království a osvoboditel národa.

„ Před Bohem nedávají ničemu přednost, vykonávají v každém čase spravedlnost a soud, ke všem se ukazují laskaví a vlídní, vyšším projevují úctu, rovným lásku a nižším přízeň. “⁸¹

Jindřichovo zvolení císařem Svaté říše římské bylo, obdobně jako u příchodu Jana Lucemburského do Českého království, taktéž doprovázeno oslavami a nadšením národa. Podle Petra Žitavského byl Jindřich zvolen jednohlasně, s radostí knížat a lidu. Za jeho vlády bude nastolen mír a spravedlnost a ctnost se stane základem panování.

„ Tento slovatný král, jenž přítel je ctnosti a úcty, milovník míru a pravdy, vždy spravedlivý a cudný, stálý a mlčenlivý a veselý, jakož se sluší, odvážný, zkušený vždy i s moudrou výmluvný myslí, taktéž osobou svou je zcela koruny hoden, neboť osoba jeho má přemnoho údělů chvály. “⁸²

Podobně jako Petr Žitavský připodobnil Jana Lucemburského k prostředníkovi Boží vůle na zemi a spasitele Českého království a českého národa, označil Petr Jindřicha za zachránce národů německých a zachránce římské říše.

Taktéž kladně hodnotil Jindřichovo rozhodnutí mít za rádce řeholní osoby, konkrétně rádce, kteří byli členy cisterciáckého řádu, a Jindřichovo odhodlání prospět

⁸¹ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 417, 418.

⁸² Tamtéž, s. 421.

nejen římské říši, ale i církvi, což dokládá Jindřichova služba a příklon k Bohu. Církvi pomohla i skutečnost, že Jindřich přijal císařskou korunu od papeže⁸³ a zavedl mír v západní církvi, čímž si získal lid na svoji stranu a podnítl rostoucí obavy pohanského lidu.

Petr Žitavský se úctyhodně vyjádřil i o bratrovi Jindřicha VII., Valramovi. Vyzdvihl jeho udatnost, která ho však společně se smělostí stála život.

„Běda, smrtelnou ránu ten jinoch udatný dostal, Valram, odvážný voják, a proslulý, vládnými mravy zdobený, onen Valram, muž všecken velice milý, císaře Jindřicha bratr. I lkají nad jeho smrtí všichni přátelé jeho.“⁸⁴

Dále Petr přehnaně vyprávěl o úspěších Jindřicha VII. v Itálii, o prozření italského lidu, který otevřel brány města a prosil o smilování nejmilostivějšího císaře Jindřicha, který obléhal jejich město.⁸⁵

Nejen, že nadsazeně rozprávěl o Jindřichových skutcích, ale zveličeně vylíčil i Jindřichovu smrt. Zde se liší Petrova verze od verze historiků. Podle Petra byl císař otráven, dle historiků byl již delší dobu nemocen, až nakonec podlehl malárii.⁸⁶

V mnoha kapitolách je patrná patetická oslava kralování Jindřicha VII., jeho jednání, činů a úspěchů, taktéž velebení jeho osoby a vlastností. V kronice je Petrem napsána alegorická kapitola,⁸⁷ ve které personifikovaná císařská koruna vyzývá Jindřicha VII., aby ji přijal, jelikož ho dychtivě hledala a čekala na něj. Jedná se o typické zastoupení motivu „*Dei gratia*“.⁸⁸

„Já zajisté už dlouhou dobu ovdovělá a námahou dlouhého očekávání znavena nepřetržitě jsem nepřestávala v nočním bdění a denním voláním hledati tebe tolika dary milosti obdařeného, abych se mohla dotknouti přeslavných vlasů tvých a ozdoby tak čisté hlavy, já, která jsem dosud ozdobila temena tolika římských vládců.“⁸⁹

⁸³ Jednalo se o papeže římskokatolické církve Klimenta V., jehož pontifikát trval od roku 1305 až do roku 1314. (Gelmi, 1994).

⁸⁴ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 429.

⁸⁵ Jednalo se o italské město Brescie, které roku 1311 odolávalo Jindřichově obléhání po několik měsíců. (Šusta, 1939).

⁸⁶ ŠUSTA, Josef. *Dvě knihy českých dějin: kus středověké historie našeho kraje*. Praha, 2002.

⁸⁷ Jedná se o 120. kapitolu první knihy Zbraslavské kroniky. (*Kronika Zbraslavská*, 1952).

⁸⁸ Neboli „z Boží milosti“. Jedná se o přesvědčení, jehož základem je víra v panovníka jako prostředníka a vykonavatele Boží vůle na zemi. Jakékoliv vzepření panovníkovi se rovná vzepření a zneuctění Boha.

⁸⁹ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 472.

Ve zmíněné kapitole Petr Žitavský skrze promluvu císařské koruny, která vystupuje v roli dychtivé, čekající ženy, milenky, vylíčil veškeré vlastnosti, kterými Jindřich, dle spisovatelova mínění, oplýval.

13 Vláda Jana Lucemburského

13.1 Správa Petra z Aspeltu a Elišky Přemyslovny

Během své vlády byl Jan Lucemburský často za hranicemi Českého království a po dobu královny nepřítomnosti byl ustanoven zástupce, který spravoval zemi. Zpočátku se Petr Žitavský o Janově válečném tažení na pomoc císaři Ludvíkovi Bavorskému proti vévodovi Fridrichovi Rakouskému roku 1316 zmiňuje chápavě a vstřícně, neřkuli heroicky, jelikož se jednalo o zachování míru v Evropě, a tudíž v českých zemích.

Během královny nepřítomnosti byl ustanoven zástupcem království Janův rádce, Petr Mohučský. Zbraslavský opat oceňuje snahu Petra Mohučského o zachování míru a dobrých poměrů v království, avšak nechal se oklamat šlechtici, tudíž i přes Petrovu snahu nepřineslo jeho správcování Českému království prospěch.

Následně Petr Mohučský odešel z Čech a u Petra Žitavského se objevily první náznaky znepokojenosti týkající se nepřítomnosti Jana Lucemburského v království. Absenci krále musela zastat v roli správce královna Eliška Přemyslovna.

Přestože Petrovi Mohučskému vytknul okolnosti ohledně jeho oklamání ze strany šlechticů, uznal, že období Petrova správcování bylo hodnotnější, než doba vlády královny Elišky, za jejíhož správcování byli v zemi žoldněři, docházelo k bojům o území držených Eliščinými nepřáteli a k drancování.

Zde se objevuje jeden z mála příznaků nesouhlasu Petra Žitavského s královniným jednáním, která situaci nijak nevyřešila a raději se se svými dětmi odebrala na hrad Loket.

Nastíněnou situaci vyřešila až jednání o míru zjednaná šlechtici, kteří králi a královně poslali poselství o výsledcích.

Petr Žitavský pokládal královnin tvrdý přístup ke šlechticům za nevhodný. Zapříčinil následné útrapy a pro královnu nezvladatelnou situaci, tudíž bylo nutné poslat posly, mezi nimi Petra Žitavského, pro krále Jana. Král vyhověl prosbám poslů vyžadující okamžitý návrat do Českého království.

Králův návrat byl doprovázen radostí a nadšením a novou nadějí pro lid, že se uklidní panující rozvrat v království a opět zavládne mír.

13.2 Rozpor mezi králem a českou šlechtou

Roku 1318 se České království dle Petra Žitavského ocitlo v nejhorším stavu. Všichni byli zbaveni naděje a modlili se o pomoc k Bohu. V království zavládl zmatek a rozvrat způsobený rozkolem mezi králem a českými pány.⁹⁰ Příčinou se stalo vlastnictví královského majetku. Jan požadoval královský majetek nazpět, avšak šlechta si ho chtěla ponechat a rozšířit.

Jan Lucemburský stejného roku náhle odjel za římským králem Ludvíkem Bavorským, nad čímž vyjádřil Petr v kronice značnou nespokojenost doprovázenou smutkem nad nastalými okolnostmi v království.

Díky božímu zásahu a přispění krále Ludvíka zavládl mezi králem a českou šlechtou smír, v době plné zoufalství a hladomoru zapříčiněného neúrodou a roztržkami výše uvedených znesvářených stran.

13.3 Roztržka mezi králem Janem a královnou Eliškou

V šesté kapitole druhé knihy Zbraslavské kroniky se Petr Žitavský zmínil o první velké roztržce mezi Janem Lucemburským a Eliškou Přemyslovnou, ke které došlo roku 1319.⁹¹ Nemalou vinu přiložil Eliščiným odpůrcům, kteří dychtili po moci u královského dvora, díky čemuž by mohli manipulovat králem Janem a ovládat ho. Jmenovitě zde Petr uvedl šlechtice Jindřicha z Lipé.

Ve zmíněné kapitole a kapitolách následujících o královně nepadne jediné křivé slovo, urážka či nesouhlas s jejím jednáním a chováním. Eliška je Petrem popsána jako ryze nevinná duše.

Na druhou stranu král Jan je v následujících částech kroniky vyličen značně nepříznivě. Petr poukázal na královu agresivní a pomstychtivou povahu a příznaky paranoidního jednání. Odmítavě a s odsouzením se postavil vůči Janovu požitkářskému chování, nevěře a zálibě v nadměrné účasti v rytířských turnajích. Vyčetl mu laxní přístup ke královským povinnostem a odklon od zbožnosti a dobrých mravů.

⁹⁰ Konkrétně se jednalo o opoziční část české šlechty vedené Jindřichem z Lipé. (Spěváček, 1982). Viz kapitola Jan Lucemburský a česká šlechta.

⁹¹ Královna se snažila o prosazení suverénnosti a svrchovanosti krále po vzoru posledních Přemyslovců, král však proti sobě nechtěl pobouřit šlechtickou obec, která se snažila absolutismu zabránit. (Spěváček, 1982).

13.4 Kontrast v pojetí Janovy osoby

Vyskytuje se zde citelný kontrast v charakteristice Janovy osobnosti, jeho jednání a chování. Petrův honosný popis Janovy povahy při příjezdu do Českého království a v prvních letech vlády se notně odlišuje od Petrovy negativní a hanlivé charakteristiky královny osoby v pozdějších letech Janova panování.

Počáteční naděje a vyhlídka na lepší a zářnější budoucnost Českého království svěřeného novému, mladému králi, od kterého si Petr Žitavský společně s českým lidem slibovali věhlasné činy, byly vystřídány zklamáním a skepsí zbraslavského opata a obyvatel českých zemí.

Petr Žitavský prisoudil Janovi ve výše zmíněné kapitole vlastnosti a chování typické pro tyrana, za kterého ho rovněž označil. Došlo k diferenciaci Janovy postavy v podání zbraslavského opata, který Jana Lucemburského nejprve označuje za ikonu a spasitele českého národa, zachránce českých zemí a prostředníka Boží vůle na zemi, posléze tyrana a trýznitele království.

„Život krále Jana byl dobrý v minulých letech, nyní však zvrácený jest, neb trvá, nákazou zchvácen. Jaký as bude potom ten mladík, jenž doposud roste, nikdo nemůže vědět, neb často se stává, že chlapec, který byl v dětství jak anděl, pak v stáří ničemný bývá.“⁹²

Petr vyslovil nejen zklamání a skepsi, ale taktéž stud, skepsi a zármutek nad počínáním českého krále. Též formuloval své přání v královu nápravu, která by měla za následek ukončení Petrova negativního vyjadřování, které mu jde proti mysli.

„Píše satiru tuto, hněv místo odměny získám. Možná, že najdeš ty, kdož nechtějí věřiti pravdě, za svědka pravdy však chci být pokládán, dokavad žiji.“⁹³

V níže uvedených verších přiznal Petr Žitavský změnu v líčení krále Jana, který sestoupil z pomyslného piedestalu ctnosti a dobrých mravů, a ospravedlnil své pravdivé,

⁹² *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 555.

⁹³ Tamtéž, s. 555.

Výše uvedenými verši Petr Žitavský odkazuje na Kosmovu kroniku, ve které Kosmas tendenčně popisuje vybrané události. Kosmas na rozdíl od Petra Žitavského usiloval primárně o vytvoření literárního díla, nikoliv díla historického. (Třeštík, 1968).

avšak hanobící projevy tvrzením, že králova transformace byla každému známá, tudíž mu nemůže být vyčítáno prvotní opěvování krále Jana ani jeho pozdější hanění.

„Nikdo se nediv tomu, že nyní se poněkud mění způsob líčení mého. Již není vzorem jak dříve život našeho krále. V tom důvod bych k mlčení měl mít, neříkat o tom nic, neb mohl bych kárán být za to, že jsem ho dříve chválil a nyní že hanou ho stíhám. To však není v mé moci, neb každému dobře je známo, král že se naprosto změnil a jiné si osvojil mravy.“⁹⁴

13.5 Petrovo negativní líčení Jana Lucemburského

Zbraslavský opat králi vyčítal kromě výše zmíněné změny chování a přístupu k panování i odnětí klášterních statků, včetně statků náležejících Zbraslavi. Dále varoval mnichy, kněze i měšťany před královým počínáním, které povede k násilí a zhoubě království.

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, král byl podle Petra Žitavského náchylný k manipulaci. Svě tvrzení v kronice doložil vyjádřením týkajícím se oklamání krále šlechtici, kteří králi podsouvali lživé informace za účelem uškodit královně. Naivní král lehce podlehl dezinformaci, na základě které jednal. Jeho skutky měly za následek zkázu hlavního města a rozkol mezi obyvateli českých zemí, na kterých byly vynucovány peněžní dávky odváděné králi.

V kontrastu s ostrou kritikou Janova jednání se v kronice vyskytuje ocenění skutků a oslava smrti Viléma Zajíce z Valdeka, který si získal Petrovo uznání svojí podporou královny Elišky.

Roku 1320 odjel Jan Lucemburský z Českého království do Lucemburska a správcem ustanovil Jindřicha z Lipé, na jehož správcování Petr vyzdvihnul zachování míru v zemi.

V pozdější, jedenácté kapitole druhé knihy Zbraslavské kroniky se po delší době vyskytují pochvalná slova o králi Janovi. Petr připomenul královu udatnost a důvtip, s kterým pronesl motivační řeč šlechticům před bojem proti Fridrichu Rakouskému.

Poukázal na veliké štěstí a přítomnost sv. Václava, který v době oné bitvy stál při Janovi a jeho vojsku, což mělo za následek Janovo vítězství. Díky uvedenému vojenskému

⁹⁴ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 555.

úspěchu byl Jan po návratu do českých zemí vítán radostně, a to jak lidem, tak duchovenstvem.

V dalších kapitolách se kritika krále a jeho počínání odsunula do pozadí a byla nahrazena sklíčeností nad královým náhlým odjezdem ze země, nepřítomností královny i biskupa.⁹⁵

O královně se opat opět vyjádřil uctivě a iniciativně ospravedlnil její nepřítomnost v království. Absenci přičetl královniným odpůrcům, kteří ji pronásledovali kvůli jejímu domnělému naléhání na krále, aby se vrátil ke svým dobrým mravům a zbožnosti. To se mělo stát podnětem k nenávisti tzv. uchvatitelů království a důvodem k Eliščině pobytu ve vyhnanství, kde žila z vlastní vůle.

Po několika kapitolách, ve kterých je kritika Janova počínání upozaděna, Petr Žitavský opět pokračoval ve výčitkách vůči králi, tentokrát kvůli vymáhání peněz od svých poddaných.

„Přišel pak král nejen proto, aby uviděl královnu, nýbrž aby na všech vyždímal peníze.“⁹⁶

Tento králův přístup k Českému království a jeho obyvatelům velmi dráždil zbraslavského opata a znepokojoval český lid, který nechápal důvod odvádění peněz králi, potažmo do Janovy rodné země, Lucemburska. Příznivě vylíčil odhodlání šlechticů vzepřít se králi, a tím si zachovat důstojnost, avšak se zklamáním a zahanbením dále popisuje jejich zbabělost, se kterou se poddaní podvolí všem královým slovům.

Ve Zbraslavské kronice jsou Janova nepřítomnost v království a následné odvádění peněz po jeho příjezdu chápány negativně, bez přínosu pro české země, jejich zákony, řád a zvyky. Byl mu vytýkán nejen častý pobyt v zahraničí, ale též svěřování vlády do rukou správců, hejtmanů a zanedbávání královny Elišky, která přebývala v Praze sama s dětmi, opuštěná manželem a finančně nezajištěná.

Ve zmíněné pasáži kroniky je patrné Petrovo stranictví královně Elišce, o které psal téměř vždy laskavě a vřele, pateticky oslavoval její osobu a vyzdvihoval její přízeň ke Zbraslavskému klášteru, kterou dle Petra zdědila po svém otci Václavovi II., zakladateli kláštera.

⁹⁵ Mínen pražský biskup Jan IV. z Dražic. (Bláhová, 2001).

⁹⁶ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 600.

Opat se svěřil se svým smutkem Kristu, kterého skrze kroniku prosil o naději na lepší budoucnost, ve které můžou v míru sloužit Bohu.

Janova mezinárodní politika měla nežádoucí dopad na aktivní vnitřní politiku Českého království. Jak je uvedeno výše, král svoji nepřítomnost vynahrazoval aktivní diplomatickou činností, jejímž prostřednictvím si zajišťoval finanční podporu potřebnou pro nákladnou zahraniční politiku, která u obyvatel českých zemí nebyla považována za prospěšnou ani účinnou pro království, tudíž se setkávala se značným odporem a nepochopením. Přisuzovali jí změny v království, panující úpadek a bezpráví.

Jak již bylo zmíněno, zavedená mezinárodní politika zapříčinila upevnění oligarchické moci české šlechty, které byl zastaven královský majetek, oslabení svrchovanosti panovnické moci a nastolení vlády královských hejtmanů zastupujících krále v jeho nepřítomnosti.

Kromě nastalých změn ve světské sféře vlivu, se změnám nevyhnulo ani duchovenstvo. Petr Žitavský v kronice vyjádřil údiv nad desátkem, který duchovenstvo muselo začít platit z nařízení papeže Jana XXII. v celém Českém království a lucemburském hrabství.

„Toho roku je po celém království Českém a po panství hrabství Lucemburského nařízením pana papeže Jana všechno duchovenstvo donuceno platit králi Janovi po tři léta desátek z církevních důchodů, což bylo neobvyklé po všech minulý čas.“⁹⁷

Petr osočil Jana a vyčetl mu zhýralý a rozmařilý život, kvůli kterému narůstají dluhy, které musí platit duchovenstvo a český lid.

„A nejen tam, ale i jinde v krajinách francouzských a rýnských nadělal král Jan, když velmi často navštěvoval cizí místa a sváděl četné boje, mimo své království nesčíslně dluhů a k jejich placení jsou donucováni jak duchovní, tak světské lidi čestní s těžkým vzpíráním a reptáním.“⁹⁸

Když se měl král Jan roku 1327 vrátit do Čech, zavládlo u českého lidu dle Petra Žitavského rozrušení, strach a hrůza ze zavedení nových berní. Je zde zásadní změna v chápání Janovy osoby ve srovnání s Janovým prvním příjezdem do Prahy roku 1310, kdy

⁹⁷ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 607.

⁹⁸ Tamtéž, s. 613.

byl považován za spasitele, nyní za trýznitele. Nenaplnil vzbuzené naděje a ideje Petra Žitavského a obyvatel Českého království.

„Za jeho nepřítomnosti požívá České království většího míru nežli za jeho přítomnosti.“⁹⁹

Petr Žitavský věnoval pasáž v kronice modlení za královu nápravu a opětovného vzbuzení vřelého citu obyvatel českých zemí pro českého krále. Jana později popsal jako muže obdivuhodných činů, který po většinu času válčí za hranicemi království, a proto doufá v zachování klidu a míru uvnitř království.

Pochvalně se zbraslavský opat vyjádřil o Janově pokřtění pohanů a průběhu válčení v Litvě.¹⁰⁰

V kontrastu s kritikou Janovy vlády je v kronice vylíčen Petrův nárek nad úmrtím královny Elišky. Vyjádřil citelný zármutek nejen nad její smrtí, ale i nad důsledky z toho plynoucích, tj. nejistou budoucností Zbraslavského kláštera a jeho prosperitou, nepodporovanou Eliščinou pomocí a obranou. Následuje žalozpěv nad královnou, jejím životem a smrtí, napsaný Petrem Žitavským.

13.6 Rozpor ve vnímání Janovy osobnosti

Ve dvacáté páté kapitole druhé knihy Zbraslavské kroniky je vyjádřen nepatrný náznak uznání Janových panovnických kvalit v evropském kontextu, jak dokládá níže přiložené přísloví.

„Bez českého krále nikdo nemůže konečně vyřídit svou věc.“¹⁰¹

⁹⁹ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 627.

¹⁰⁰ Během let 1254 až 1255 a 1267 až 1268, podnikl křížové výpravy do Litvy a Pruska též Přemysl II. Otakar. Cílem válčení bylo šíření křesťanské víry v pohanských zemích a expanze Otakarovy panovnické moci a sféry vlivu. (Novotný, 1937).

Odkaz na náboženskou konverzi pohanů na křesťanskou víru lze najít ve středověké Alexandreidě. Konkrétně se jedná o verše 230 až 236.

*„(...) leč buď Litva, leč Tateři,
kakž sú menováni kteří,
Besermené nebo Prusi,
leč nepotvirzení Rusi
přišli by k tekěj přípřětě,
jakž by, sě krsta přichopiece,
byli svých modl odstúpiece.“* (Vážný, 1963).

Dále se Petr v kapitole vyjádřil o rozporu v pohledu na osobnost krále Jana. Rozpor spočíval ve vnímání krále obyvateli Českého království a ostatními státy Evropy. Jako důkaz doložil kronikář charakteristiku krále lidmi lombardskými, kteří Jana popsali jako milého, všemi milovaného, spravedlivého a požehnaného krále. Jan si získal v Evropě pověst nejstatečnějšího rytíře. Petr vyslovil přání, aby Janovu statečnost a odvahu zpozoroval i český lid.

Výše zmíněnou charakteristikou Jan oplýval v českých zemích jen v prvních letech po svém příjezdu do království. V pozdějších letech vlády na něj však poddaní zanevřeli, vyčítali mu jeho nepřítomnost v zemi, zhýralý život a odvádění peněz, kterými král splácel dluhy a financoval výbojnou mezinárodní politiku, která negativně ovlivnila vnitřní chod království.

Petr Žitavský králi vyčítal nejen jeho absenci v království, ale též nepřítomnost dědiců, což mělo za následek nestabilitu, neupevněný mír a nezajištěnou spravedlnost. V důsledku toho se král vrátil do Prahy, kde začal vybírat daně, čímž si proti sobě opět pobouřil své poddané. Petr byl zároveň rozhořčen kvůli odnětí zbraslavského majetku na rozkaz krále.

„Království bez svého krále jak bez zákona tu stojí, jako by bezhlavé bylo. Zlo veškero proto zde bují, království římské trvá až doposud ve sporu. Marně všude se pověstným stává.“¹⁰²

Během třicátých let 14. století se podmínky v Českém království natolik zhoršily, že došlo k úpadku královské moci a nestabilitě společenského systému, což vedlo k povolání Janova prvorozeného syna Karla do Českého království roku 1333.

„Toto království jsme našli tak zpustošené, že jsme nenašli jediný svobodný hrad, který by nebyl zastaven se všemi královskými statky, takže jsme neměli, kde bychom přebývali, leč v měšťanských domech jako jiní měšťané.“¹⁰³

¹⁰¹ *Kronika Zbraslavská*. Praha, 1952, s. 671.

¹⁰² Tamtéž, s. 692.

¹⁰³ „*Quod regnum invenimus ita desolatum, quod nec unum castrum invenimus liberum, quod non esset obligatum cum omnibus bonis regalibus, ita quod non habebamus ubi manere, nisi in domibus civitatum sicut alter civis.*“ (Vita Caroli, 1978).

14 Karel v Českém království

Třetí kniha Zbraslavské kroniky začíná radostným vítáním Janova prvorozeného, sedmnáctiletého syna Karla, který po návštěvě matčina hrobu¹⁰⁴ na Zbraslavi vstoupil jako zákonný dědic do hlavního města Prahy.

Petr Žitavský se o Karlovi vyjádřil velmi uctivě a pochvalně, jako o muži, který oplývá dobrými mravy. Uznale líčí Karlovu obnovu královského majetku a stavbu královských budov, též jeho úsilí o prospěch království, Karlova dědictví. Doufal, že Karel bude spravovat království spravedlivě, bude se přičiňovat o zachování míru, klidu a prosperity.

Zbraslavský opat se laskavě vyjádřil i o Blance z Valois, manželce Karla Lucemburského. Popsal ji jako sličnou a krásnou, mluvící francouzsky, ale učící se německému jazyku, kterým rozmlouvá s králem a šlechtici. V této pasáži lze postřehnout zdůraznění Blančina úsilí učít se cizím jazykům, konkrétně jazyku německému, kterého se v rozmlouvách s králem, šlechtou a měšťany užívá častěji než jazyka českého.

Karla dále popsal jako muže, kterého velebí každý národ, který měl možnost ho poznat, a taktéž jako muže obdarovaného nejen světskými dary, ale i duchovním požehnáním.

¹⁰⁴ Myšleno hrob Elišky Přemyslovny.

„Potom jsme dospěli do Čech, kde jsme nebyli po jedenáct let. Shledali jsme, že několik let předtím zemřela naše matka jménem Eliška.“ (Vita Caroli, 1978).

Závěr

Diplomová práce je zaměřena na vládnoucí dynastii Lucemburků, konkrétně na českého krále Jana Lucemburského a jeho prvorozeného syna Václava – Karla. Na jejich vládu je pohlíženo prostřednictvím zápisů Petra Žitavského ve Zbraslavské kronice.

Teoretické kapitoly nejprve popisují situaci v českých zemích po vymření Přemyslovců, tj. narůstající vliv české šlechty, destabilizaci království, krátkou vládu Rudolfa I. Habsburského, posléze nestabilní a kořistnickou vládu Jindřicha Korutanského vládnoucího do roku 1310, kdy po vstupu Jana Lucemburského do Prahy uprchl do Tyrol.

Za účelem kontinuity, komplexnosti a pochopení soudobých společenských událostí se práce více věnuje výše zmíněnému Jindřichu Korutanskému a období jeho vlády, během které se v důsledku vykořisťování cisterciáckých klášterů zrodila u zbraslavského, sedleckého a plaského opata myšlenka na sňatek Jana Lucemburského, syna Jindřicha VII. Lucemburského, s dědičkou českého království Eliškou Přemyslovnou, dcerou českého krále Václava II. a sestrou zesnulého českého krále Václava III.

Následující část pojednává o počátcích vlády krále Jana, o upevnění a stabilizaci panovnické moci v českých zemích i na poli mezinárodní politiky. Nelze opominout ani boje Jana Lucemburského s českou šlechtou či období správcovství Petra z Aspeltu a Elišky Přemyslovny. Zařazena je i kapitola popisující osobnost krále Jana z pohledu historiků, která zprostředkovává čtenáři možnost komparace vnímání královny osobnosti historiky 20. a 21. století na jedné straně, a Petrem Žitavským na straně druhé.

Práce obsahuje i část věnovanou Karlu IV., přesněji prvním rokům Karlova života, dospívání ve Francii, vlivu francouzského prostředí na formování Karlovy osobnosti a Karlově vládě v Čechách v období mezi lety 1333 až 1338.

Jelikož cílem diplomové práce byla analýza Zbraslavské kroniky, nechybí ani kapitoly zaměřující se na řád cisterciáků a jejich úlohu při volbě nového českého krále, a kapitoly o klášteře ve Zbraslavi a Petru Žitavském, třetím opatovi Zbraslavského kláštera a autorovi Zbraslavské kroniky.

Praktické části předchází kapitola pojednávající o Zbraslavské kronice jako o historickém dokumentu, jsou zde uvedeny historické souvislosti, členění kroniky a nastíněn její obsah.

Zmíněná praktická část se člení na analýzu Petrova vnímání doby předcházející Janově vládě v Čechách, na Janův příchod do Českého království a na období jeho vlády v českých zemích.

Co se týče analýzy doby předcházející Janově vládě, Petr Žitavský s velkým záruktem popsal vymření přemyslovského rodu a nástup Jindřicha Korutanského na český trůn. Značně kritizoval jeho nestabilní, kořistnickou vládu a přisuzoval mu úpadek Českého království. Dle historiků však nepříznivý stav království nezavinila jen nedbalá vláda Jindřicha Korutanského, ale též nenasytnost českých feudálů prahnoucích po moci a majetku.

Velmi vlídně se naopak Petr vyjádřil o Elišce Přemyslovně, u které vyzdvihl její uvědomělý postoj k přetrvávající situaci panující v království, její ctnost a bystrost.

S vážností a respektem popsal osobnost a panování Jindřicha VII. Lucemburského i jeho manželky Markéty Brabantské. U obou ocenil jejich moudrost, zbožnost a spravedlnost.

Příchod Jana Lucemburského do Prahy byl Petrem vylíčen velmi pateticky, s odkazem na vyvstalou naději na zárnou budoucnost Českého království a jeho obyvatel. Počátky Janovy vlády vzbudily značná očekávání nejen na poli domácí politiky. Český král byl Petrem přirovnán k ikoně, ke spasiteli českého národa. Obdobně je v kronice vylíčen Janův otec, Jindřich VII. Lucemburský, po jeho zvolení císařem Svaté říše římské. Byl Petrem označen za spasitele německých národů.

Velmi se liší Petrovo vylíčení Janovy osobnosti v prvních letech vlády a v pozdější době Janova kralování. Jan byl spasitelem, kterému byl Petr vděčný za osvobození království a Zbraslavského kláštera, za nastolení pořádku a míru v zemi. Citelný kontrast v charakteristice Janovy osobnosti se vyskytuje v pozdějších kapitolách Zbraslavské kroniky, v kapitolách pojednávajících o pozdějších letech Janova panování. Zde Petr přešel od patetického a oslavného líčení Janovy osobnosti ke kritické a negativní charakteristice českého krále. Petr Jana označil za tyrana a trýznitele království, který se vyznačuje požitkářským chováním, laxním přístupem ke královským povinnostem a odklonem od zbožnosti a dobrých mravů.

Po kapitolách zaměřujících se na analýzu Petrova vnímání českého krále Jana Lucemburského, následuje kapitola popisující Petrův názor na Janova prvorozeného syna Václava – Karla, o kterém se vyjádřil uznale a velmi pochvalně, obdobně jako o Karlově manželce Blance z Valois.

Ohledně analýzy kroniky, je velmi podstatné posouzení díla, tj. stanoviska kronikáře, historicky podložených faktů a autorovy tendenčnosti. Kroniky do 14. století psali výlučně kněží, byly psány latinsky a jejich cílem bylo zachování záznamů o událostech dané doby. Tendenčnost kronikářů určoval jejich původ a postavení. Zmíněný Petr Žitavský byl

reprezentant názorů klášterního duchovenstva, neboli duchovních feudálů, na rozdíl od tak řečeného Dalimila, autora Dalimilovy kroniky, který zastával vrstvu a názory feudálů světských.

U Petra Žitavského je patrný odmítavý postoj vůči předákům české šlechty, vyjma těch, kteří hájili zájmy lucemburské dynastie, zájmy Českého království či byli věrní královně Elišce Přemyslovně.

Na druhé straně Dalimil ostře vystupuje proti německým měšťanům, kteří dle jeho názoru ohrožují a ničí českou zem. Tento negativní přístup byl zapříčiněn hospodářským vzestupem německých patricijů v královských městech na úkor postavení českých feudálních pánů. Dalimilova kronika je na rozdíl od Zbraslavské kroniky značně protiněmecká s výraznými nacionalistickými rysy.

Resumé

This thesis is focused on ruling dynasty of the house of Luxembourg, specifically on Czech king John of Luxembourg and his firstborn son Wenceslas – Charles. We are looking on their reign throughout the eyes of Peter of Zittau and his notes in *Chronicon Aulae regiae*.

Theoretical chapters initially describe situation in Czech lands after the death of house of Přemyslids, i.e. growing influence of Czech aristocracy, destabilization of kingdom, short reign of Rudolf I. of Habsburg, and then unstable and predatory policy of Henry of Carinthia, who was ruling until the year 1310, when John of Luxembourg entered the capital city Prague and Henry fled to Tyrol.

During the rule of Henry of Carinthia an idea of the marriage of John of Luxembourg and Eliška of house of Přemyslids was born. Abbot of Zbraslav, abbot of Sedlec and abbot of Plasy came up with this idea in order to stop a predatory policy of King Henry.

The next part of the thesis is dealing with first years of reign of King John, consolidation and stabilization of sovereign power. John's conflict with the Czech aristocracy cannot be overlooked either. As well as administration of Peter of Aspelt or queen Eliška. There is also a chapter about John's personality which allows us to compare an opinion of historians on one hand, and view of Peter of Zittau on the other.

The work also contains a section devoted to Charles IV, more precisely the first years of Charles' life, adolescence in France, the influence of the French environment on the formation of Charles' personality and Charles' reign in Bohemia in the period between 1333 and 1338.

Since the aim of the diploma thesis was the analysis of the *Chronicon Aulae regiae*, there are also chapters focusing on the Cistercian order and their role in the election of the new Czech king, and chapters on the monastery in Zbraslav and Peter Zittau, the third abbot of the Zbraslav Monastery and the author of the *Chronicon Aulae regiae*.

The practical part is divided into an analysis of Peter's perception of the period preceding John's rule in Bohemia, John's arrival in the Czech Kingdom and the period of his rule in the Czech lands.

As for the analysis of the period preceding the reign of John, Peter Zittau described with great sorrow the extinction of the Přemyslid family and the accession of Henry of Carinthia to the Czech throne. He greatly criticized his unstable, predatory government and

attributed it to the decline of the Czech Kingdom. According to historians, however, the unfavourable state of the kingdom was caused not only by the careless government of Henry of Carinthia, but also by the greed of Czech feudal lords for power and property.

On the contrary, Petr spoke very kindly about queen Eliška, in which he emphasized her conscious attitude to the persistent situation prevailing in the kingdom, her virtue and brightness.

He described with seriousness and respect the personality and reign of Henry VII. of Luxembourg and his wife Margaret of Brabant. He appreciated both their wisdom, piety and justice.

The arrival of John of Luxembourg in Prague was portrayed by Peter very pathetically, with reference to the hope for the bright future of the Czech Kingdom and its inhabitants. The beginnings of John's government raised considerable expectations not only in the field of domestic politics. The Czech king was compared by Peter to an icon, to the saviour of the Czech nation. John's father, Henry VII., is similarly described in the chronicle. Luxembourg, after his election to be an emperor of the Holy Roman Empire. He was described by Peter as the saviour of the German nations.

Peter's portrayal of John's personality in the first years of his reign and later are very different. John was the saviour to whom Peter was grateful for the liberation of the kingdom and the Zbraslav monastery, for the establishment of order and peace in the country. A noticeable contrast in the characteristics of John's personality occurs in later chapters of the *Chronicon Aulae regiae*, in chapters dealing with the later years of John's reign. Here Peter moved from the pathetic and celebratory account of John's personality to the critical and negative characteristics of the Czech king. John is described by Peter as a tyrant and tormentor of the kingdom, which is characterized by indulgent behaviour, a lax approach to royal duties and a departure from piety and good morals.

After the chapters focusing on the analysis of Peter's perception of the Czech King John of Luxembourg, there is a chapter describing Peter's view on John's eldest son Wenceslas – Charles, about whom he spoke appreciatively and very complimentary, similarly to Charles' wife Blanca of Valois.

Regarding to the analysis of the chronicle, the assessment of the work is very important, i.e. the opinion of the chronicler, historically substantiated facts and the author's tendency. Chronicles up to the 14th century were written exclusively by priests, written in Latin, and their goal was to keep records of the events of the time. The tendency of chroniclers was determined by their origin and position. The aforementioned Peter of

Zittau was a representative of the views of the monastic clergy, spiritual feudal lords, in contrast to the so-called Dalimil, the author of Dalimil's chronicle, who held the class and views of secular feudal lords.

Peter of Zittau shows a negative attitude towards the leaders of the Czech nobility, except for those who defended the interests of the Luxembourg dynasty, the interests of the Czech Kingdom or were loyal to queen Eliška of house of Přemyslids.

On the other hand, Dalimil strongly opposes German burghers, who in his opinion threaten and destroy the Czech land. This negative approach was caused by the economic rise of German patricians in royal cities at the expense of the position of Czech feudal lords. Dalimil's chronicle, in contrast to the *Chronicon Aulae regiae*, is considerably anti-German with strong nationalist features.

Seznam literatury

AKVINSKÝ, Tomáš, ŠPRUNK, Karel, ed. *Tomáš Akvinský o zákonech v Teologické sumě*. Praha: Krystal, 2003. Studium (Křesťanská akademie v Římě). ISBN 80-85929-59-7.

BLÁHOVÁ, Marie. *Historická chronologie*. Praha: Libri, 2001. ISBN 80-7277-024-1.

BLÁHOVÁ, Marie. *Kronika tak řečeného Dalimila*. Přeložil Marie KRČMOVÁ. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-767-X.

BOBKOVÁ, Lenka. *Jan Lucemburský: otec slavného syna*. V Praze: Vyšehrad, 2018. Velké postavy českých dějin. ISBN 978-80-7429-342-9.

ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1310-1378: Lucemburkové na českém trůně I*. Praha: Libri, 1999. Dějiny českých zemí. ISBN 80-85983-73-7.

ČECHURA, Jaroslav a Václav ŽŮREK. *Lucemburkové: životopisná encyklopedie*. České Budějovice: Veduta, 2012. ISBN 978-80-86829-69-2.

ČERNÁ, Marie. *Dějiny výtvarného umění*. 5., rozš. a upr. vyd. Praha: Idea servis, 2008. ISBN 978-80-85970-63-0.

DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana a Petr CHARVÁT, NĚMEC, Bohumír, ed. *Za zdmi kláštera: cisterciáci v českých dějinách*. České Budějovice: Veduta, 2010. ISBN 978-80-86829-52-4.

FUKALA, Radek. *Slezsko - neznámá země Koruny české: knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740*. České Budějovice: Veduta, 2007. IMXI - České dějiny. ISBN 978-80-86829-23-4.

GELMI, Josef. *Papežové: Od svatého Petra po Jana Pavla II*. Praha: Mladá fronta, 1994. ISBN 80-204-0457-0.

HORYNA, Mojmír. *Jan Blažej Santini-Aichel*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-664-3.

HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku: sborník vydaný k 850. výročí založení kláštera v Plasech*. Praha: Unicornis, 1994. ISBN 80-901587-1-4.

HRABÁK, Josef. *Dějiny české literatury*. Praha: Československá akademie věd, 1959.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Petr Žitavský, opat zbraslavského kláštera*. In: *Sborník Společnosti přátel starožitností 2*. 1991.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II.: král český a polský*. Praha: Vyšehrad, 2007. Velké postavy českých dějin. ISBN 978-80-7021-841-9.

CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Zbraslav: Historie*. In: HOUŠKOVÁ, Daniela. *Řád cisterciáků v českých zemích ve středověku*. Praha: Unicornis, 1994. ISBN 80-901587-1-4.

KOSMAS. *Kronika Čechů*. Vyd. 8., (V této úpravě a v Argu 1.). Přeložil Karel HRDINA, přeložil Marie BLÁHOVÁ, přeložil Magdalena MORAVOVÁ. Praha: Argo, 2011. Memoria medii aevi. ISBN 978-80-257-0465-3.

KRIEGER, Karl-Friedrich. *Habsburkové ve středověku: od Rudolfa I. (1218-1291) do Fridricha III. (1415-1493)*. Praha: Argo, 2003. Dějiny Evropy (Argo). ISBN 80-7203-453-7.

LEHÁR, Jan. *Česká středověká lyrika*. Praha: Vyšehrad, 1990. ISBN 80-7021-015-X.

MARÁZ, Karel. *Václav III.: (1289-1306) : poslední Přemyslovec na českém trůně*. České Budějovice: Veduta, 2007. Koruna. ISBN 978-80-86829-25-8.

NECHUTOVÁ, Jana. *Latinská literatura českého středověku do roku 1400*. Praha: Vyšehrad, 2000. ISBN 80-7021-305-1.

NOVOTNÝ, Václav. *České dějiny: (1253-1271)*. V Praze: Jan Laichter, 1937. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných.

NOVOTNÝ, Vladimír. *Klášter zbraslavský*. Druhé vydání. Praha: Výtvarný odbor Umělecké besedy, 1948. Poklady národního umění.

SPĚVÁČEK, Jiří. *Karel IV: život a dílo : (1316-1378)*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1980. Členská knihnice (Svoboda).

SPĚVÁČEK, Jiří. *Král diplomat: (Jan Lucemburský 1296-1346)*. Praha: Panorama, 1982. Stopy, fakta, svědectví (Panorama).

ŠUSTA, Josef. *České dějiny*. V Praze: Jan Laichter, 1939. Laichterův výbor nejlepších spisů poučných.

ŠUSTA, Josef. *Dvě knihy českých dějin: kus středověké historie našeho kraje*. Fotoreprint 2. vyd. Praha: Argo, 2002. Literární klub (Argo). ISBN 80-7203-377-8.

TŘEŠTÍK, Dušan. *Kosmova kronika: studie k počátkům českého dějepisectví a politického myšlení*. Praha: Academia, 1968.

VÁŽNÝ, Václav. *Alexandreida*. 2. vyd., (V ČSAV 1. vyd.). Praha: Československá akademie věd, 1963. Památky staré literatury české (ČSAV).

KAREL IV. *Vlastní životopis*. Přeložil Jakub PAVEL. Praha: Odeon, 1978.

Zbraslavská kronika: Chronicon aulae regiae. Praha: Svoboda, 1976. Členská knihnice (Svoboda).

ŽITAVSKÝ, Petr a Ota ŽITAVSKÝ. *Kronika Zbraslavská*. Praha: Melantrich, 1952. Odkaz minulosti české.